

REFERENTIEBASIS

unicef
voor ieder kind

KINDERRECHTENEDUCATIE
BIJ KINDEREN TUSSEN
2,5 EN 6 JAAR IN BELGIË

Dit onderzoek is een eerste, innovatieve verkenning van hoe jonge kinderen hun rechten leren herkennen.

Kinderrechteneducatie is een cruciale taak van UNICEF België en dit onderzoek toont niet alleen de noodzaak aan om ermee aan de slag te gaan bij kleuters, maar het demonstreert ook het leerpotentieel dat reeds zeer pertinent aanwezig is op deze jonge leeftijd.

Educatie is een kinderrecht, maar kinderrechteneducatie is dat evenzeer.

Laten we dit samen realiseren, voor ieder kind.

Christèle Devos
Algemeen Directeur

Deze studie werd uitgevoerd door de onderwijs- en onderzoeksafdeling 'Education et Sciences de l'Apprentissage' van de Université de Mons (UMONS) in samenwerking met UNICEF België. Wij danken in het bijzonder de onderzoekers Nelly Perichon en Natacha Duroisin van de Universiteit van Bergen (UMONS). Dank ook voor de kostbare hulp van Charlotte Van Calster en Chahida Bufrageuch tijdens de interviews met de kinderen. Dank aan Maud Dominicy, Dominique Ceuppens, Rudi Decort, Ellen Ghysbrechts, Dana Schurmans en Sien De Coninck voor hun zorgvuldige proeflezing. Dank aan CDN Communication voor de opmaak en aan Knock Knock Productions voor het mooie beeldmateriaal. Wij danken ook van harte de Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking (DGD) om het werk van UNICEF België te steunen. Ten slotte gaat onze warme dank uit naar de scholen en kinderen die aan dit onderzoek hebben deelgenomen en naar de leerkrachten en professionals uit het kleuteronderwijs die dit onderzoek hebben begeleid.

Elk deel van deze studie mag vrij worden gereproduceerd met vermelding van de volgende referentie: "Referentiebasis van de kennis van kinderrechten bij kinderen tussen 2,5 en 6 jaar in België", UNICEF België, 2023.

Copyright @UNICEF België

Omslagfoto: © Shutterstock / 1377692816

Voor de teksten en inhoud van dit rapport draagt UNICEF België de volledige verantwoordelijkheid.

© Knock Knock Prod

“

Onderzoeker:

“Kun je me een voorbeeld geven van een recht?”

Kind (4 jaar en 9 maanden):

“... Heb ik recht op een bril als mijn ogen pijn doen?”

“

Maatschappelijk werker:

“Kinderen zijn bekend met de term ‘recht’, ze weten wat het betekent en eisen het vaak op als ze het nodig hebben, vooral vanaf drie jaar.”

VOORWOORD

6

INLEIDING

8

1

CONTEXT

10

2

METHODE

14

- 15 Pilootstudie
- 17 Referentiebasis
- 19 Beperkingen

3

BELANGRIJKSTE RESULTATEN

20

- 20 Algemene resultaten
- 23 Resultaten voor de kinderen van 2,5 tot 4 jaar
- 33 Resultaten bij kinderen van 4 tot 6 jaar

4

SAMENVATTING VAN DE RESULTATEN

50

- 51 De kennis van het recht op gezondheid
- 51 De kennis van het recht op een toereikende levensstandaard
- 52 De kennis van het recht op bescherming tegen mishandeling
- 52 De kennis van het recht op vrije tijd
- 53 De kennis van het recht op non-discriminatie
- 54 Vergelijking van de resultaten van kinderen uit groep 1 (K1-K2) en groep 2 (K3) voor de gesloten vragen

5

CONCLUSIE

55

- 57 Een baanbrekend onderzoek
- 57 Resultaten: enkele opmerkelijke vaststellingen
- 58 Aanbevelingen
- 61 Het belang van kinderrechteneducatie

BIBLIOGRAFIE

62

VOORWOORD

Dit basisonderzoek met jonge kinderen in België is een welkome aanvulling op het groeiende aanbod aan literatuur over kinderrechteneducatie. Het onderzoek bevestigt de bevindingen van UNICEF's 'Discussion Paper - Child Rights Education with Children Aged 0-6 Years' uit 2021: jonge kinderen kunnen de taal van rechten begrijpen en gebruiken in een bepaalde context. Door concrete voorbeelden als uitgangspunt te nemen kunnen jonge kinderen abstractere begrippen begrijpen die verband houden met rechten (zoals rechthebbenden en plichtsdragers) in relatie tot hun onmiddellijke context.

Zoals deze studie aantoont, is context uitermate belangrijk bij onderzoeksmethodes die geschikt zijn voor zeer jonge kinderen. Al te vaak interviewen we jonge kinderen op een volwassen manier, in plaats van rekening te houden met hun werkelijke capaciteiten. Dit wordt heerlijk aangetoond door kinderen in dit onderzoek die meer details vragen over de context van voorgelegde scenario's en die hun eigen interpretaties toevoegen aan situaties. Als de koelkast bijvoorbeeld leeg is, moeten ouders naar de winkel gaan voordat kinderen het recht hebben om te eten. Als een volwassene in een beschermingsvoorbeeld wordt afgebeeld op een speelplaats, dan kan die welbepaalde volwassene, vanuit het perspectief van het kind, niet helpen als het afgebeelde kind thuis gewond zou raken, of die welbepaalde volwassene zou niet moeten helpen omdat uit haar gezichtsuitdrukking blijkt "dat ze niet erg blij is". Dit betekent niet noodzakelijk dat kinderen die deze antwoorden geven, vinden dat ze geen recht op voedsel of bescherming hebben, maar enkel dat er vanuit hun perspectief misschien andere voorwaarden of personen nodig zijn om dit in de praktijk waar te maken. Kijken we naar de bevindingen per leeftijdsgroep in deze studie, dan begrijpt de groep met oudere kinderen haar rechten niet noodzakelijk slechter, maar misschien geven oudere kinderen een complexere interpretatie aan de scenario's, wat leidt tot meer "nee"- of "ik-weet-het-niet"-antwoorden waarmee ze in feite zeggen "het hangt af van de details van de specifieke context".

Nu onderzoeksmethodes in dit domein zich verder ontwikkelen, moeten we toejuichen dat kinderen in dit onderzoek beschouwd worden als rechthebbenden en volwassenen als plichtsdragers. In de toekomst kunnen we verder nadenken en reflecteren over woordkeuze, gezichtsuitdrukkingen in illustraties, de weergave van genderrollen in voorbeelden, en kunnen we de onderzoeksresultaten verder uitsplitsen naar geslacht, sociaaleconomische status en andere factoren.

Ondanks de aangeboren capaciteiten van kinderen en de vooruitgang op het vlak van onderzoeksmethodes zullen kinderen het logischerwijs moeilijk hebben om de taal van rechten te begrijpen en te gebruiken als ze niet worden blootgesteld aan deze taal en als rechten niet aan hen worden uitgelegd. We kunnen een jong kind net zo goed vragen hoeveel $2 + 2$ is als het nog geen rekenles heeft gehad of een kind voor het eerst een foto van een zebra tonen en vragen om welk dier het gaat. Zoals duidelijk uit dit onderzoek blijkt, hebben we dus dringend nood aan leuke, creatieve activiteiten die afgestemd zijn op een bepaalde leeftijd zodat heel jonge kinderen over hun rechten kunnen leren in een context die ze begrijpen.

Dit onderzoek is een nuttige bijdrage om artikel 42 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind te implementeren, waarin geen ondergrens voor de leeftijd van kinderen vermeld staat: "de Staten die partij zijn, verbinden zich ertoe de beginselen en de bepalingen van dit Verdrag op passende en doeltreffende wijze algemeen bekend te maken, zowel aan volwassenen als aan kinderen."

Marie Wernham

Child Rights Education Consultant, UNICEF Private Fundraising and Partnerships Division, Genève

INLEIDING

Tussen november 2022 en januari 2023 werden 51 kinderen van 2,5 tot 6 jaar oud bevraagd over hun kennis over kinderrechten, met behulp van een evaluatie-instrument. Dit verkennend onderzoek werd uitgevoerd door de onderwijs- en onderzoeksafdeling Education et Sciences de l'Apprentissage (www.EDUSA.be) van de Université de Mons (UMONS), in samenwerking met UNICEF België.

De interviews met de kinderen hadden hoofdzakelijk tot doel om in België de kinderrechten-kennis van Nederlandstalige en Franstalige kinderen tussen 2,5 en 6 jaar in kaart te brengen. De onderzoekers onderzochten uiteenlopende thema's die verband houden met het Verdrag inzake de Rechten van het Kind, zoals het recht op toegang tot gezondheidszorg, het recht op een toereikende levensstandaard, het recht op non-discriminatie, het recht op bescherming tegen mishandeling en de opvatting dat de rechten van kinderen afhangen van de goede wil van volwassenen.

Tijdens vierschoolbezoeken werden interviews gedaan met kinderen tussen 2,5 en 6 jaar. Op basis van die interviews streefde dit onderzoek ook andere doelstellingen na en ging het onder meer na of jonge kinderen in staat zijn om bepaalde termen in het Verdrag inzake de Rechten van het Kind te begrijpen en om specifieke vragen over hun rechten te beantwoorden. Het onderzoek

droeg verder ook bij aan de ontwikkeling van instrumenten voor kinderrechteneducatie bestemd voor jonge kinderen, en onderzocht welke verschillen er bestaan in de kennis en naleving van kinderrechten, waarbij rekening werd gehouden met de mening van de kinderen zelf.

In dit onderzoek stond het kind centraal in alle beschouwingen. Zoals bepaald in artikel 12 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind, is het essentieel om het recht van kinderen te waarborgen om vrij hun mening te uiten in alle aangelegenheden die hen aanbelangen, waarbij rekening wordt gehouden met hun leeftijd en maturiteit.

Tot slot maakt dit onderzoekswerk het mogelijk om methodes en goede praktijken te identificeren om kinderen al heel jong te helpen hun rechten beter te leren kennen en ervoor op te komen.

Alle informatie over het ontwikkelde materiaal en de uitgevoerde enquêtes is beschikbaar op de website van de onderwijs- en onderzoeksafdeling 'Service d'Education et des Sciences de l'Apprentissage': www.edusa.be.

1

CONTEXT

Kennen kinderen hun rechten vanaf de kleuterschool? Deze vraag kan op het eerste gezicht eigenaardig lijken voor het grote publiek. Op die leeftijd beginnen kinderen immers de basisbeginselen van samenleven pas onder de knie te krijgen en kennen ze complexe, abstracte begrippen als “rechten” nog niet, en al helemaal niet zoals die zijn vastgelegd in (inter)nationale verdragen.

Toch is deze kwestie van essentieel belang. Al van jongs af aan kunnen kinderen in hun dagelijkse leven, in hun kinderwereld, geconfronteerd worden met schendingen van rechten die in België gelden en afgeleid zijn van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Het recht op bescherming tegen mishandeling, het recht op vrije tijd, het recht op non-discriminatie en het recht op gezondheid... Dit zijn allemaal rechten die kinderen vaak rechtstreeks aanbelangen.

Waarom zouden we kleuters dan niet lesgeven over kinderrechten en wereldburgerschap op een leeftijd waarop ze over kleuren, cijfers, het alfabet en elementaire burgerschapsvaardigheden leren? Zelfs in de kleuterschool is de kennis van heel concrete rechten belangrijk voor kinderen. Waarom zou dit jongetje in een rolstoel niet het recht hebben om met andere kinderen te spelen? Waarom zou dit meisje niet het recht hebben om met dezelfde bal te spelen als jongens op de speelplaats?

Er bestaan veel concrete toepassingen van kinderrechten die begrijpelijk zijn voor schoolkinderen jonger dan zes jaar. In deze context is het van cruciaal belang voor jonge kinderen dat ze hun rechten kennen, ze kunnen beschermen en ervoor opkomen. Het is belangrijk dat ook jonge kinderen hun rechten kunnen uitoefenen, zodat ze kunnen opgroeien tot de volwassenen en (wereld)burgers van morgen.

Van schendingen van mensenrechten en kinderrechten blijft geen enkele regio in de wereld gespaard. **Kinderen bewustmaken rond rechten, door middel van leeftijds- en ontwikkelingsgericht onderwijs, kan de sleutel vormen tot sociale veranderingen.** Academisch onderzoek heeft aangetoond dat deze kennis kinderen die opgroeien in kwetsbare situaties niet bereikt, ongeacht hun afkomst en sociale achtergrond. Nochtans kan deze kennis een hefboom zijn om hun dagelijkse leven te verbeteren.

Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (1989) is hierover ondubbelzinnig in artikel 4: “de staten [...] nemen alle nodige wettelijke, bestuurlijke en andere maatregelen om de in dit Verdrag erkende rechten te verwezenlijken”. Deze verwezenlijking houdt ook in dat men zich toelegt op de bewustmaking en educatie van de belangrijkste betrokkenen: kinderen zelf. Universitair onderzoek zoals dat van Alexandria Boutros, gepubliceerd in 2018, toont aan dat concrete maatregelen voor kinderrechteneducatie tot nu toe eerder een randfenomeen bleven, alsof landen deze uitdaging niet echt ernstig nemen en ze wegzetten als onbelangrijk.

In de kleuterschool loopt de kennis van kinderen over hun rechten sterk uiteen. Deze kennis verschilt naargelang hun opvoeding, leefwereld en ervaringen. **Het is nodig om om deze basiskennis, als die al bestaat, te verrijken en te structureren het hele schooltraject lang én erbuiten.**

Hoe beter kinderen hun rechten kennen, hoe beter ze in staat zijn om ervoor op te komen en ze uit te oefenen. Daarom staat kinderrechteneducatie centraal in het Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Kinderrechteneducatie wordt in het Verdrag beschouwd als een hefboom die kinderen, de toekomstige volwassenen, in staat stelt om hun rechten te doen

gelden. **Artikel 29 van het Verdrag staat in het teken van onderwijs en draagt staten op om deze essentiële kennis over te dragen, want onderwijs moet “eerbied voor de rechten van de mens bijbrengen”.** Meer nog: in hetzelfde artikel stelt het Verdrag dat onderwijs gericht moet zijn op de ontplooiing van de persoonlijkheid en talenten van kinderen, en dat het eerbied voor fundamentele vrijheden moet bijbrengen.

Bovendien laat artikel 42 van het Verdrag geen twijfel bestaan over het belang van kinderrechteneducatie: iedereen, oud en jong moet kinderrechten kennen: “De Staten die partij zijn, verbinden zich ertoe de beginselen en de bepalingen van dit Verdrag op passende en doeltreffende wijze algemeen bekend te maken, zowel aan volwassenen als aan kinderen”.

Economische, maatschappelijke en culturele ongelijkheid tekent zich al op heel jonge leeftijd af en het is dan ook nodig om kinderen er zo vroeg mogelijk van bewust te maken dat ze rechten hebben en die kunnen uitoefenen. Kinderrechteneducatie moet zich richten op alle educatieve invloeden die kinderen omringen: het gezin, leerkrachten, jeugdwerkers, personeel van kinderdagverblijven, enz. De hoeksteen van kinderrechteneducatie bestaat uit programma's die aangepast en begrijpelijk zijn voor elke leeftijdsgroep. Deze programma's moeten doelgericht zijn, met een goed afgestemde inhoud die toegankelijk is voor alle kinderen, ook kinderen die die opgroeien in de meest kwetsbare omstandigheden. Daarbij denken we bijvoorbeeld aan kinderen met een migratiestatus, of kinderen met een handicap.

Academisch onderzoek bevestigt ook het nut en het belang van kinderrechteneducatie. In het Verenigd Koninkrijk verrichtte Katherine Covell onderzoek rond het kinderrechteneducatieprogramma “Rights, respect and responsibility” (rechten, respect en verantwoordelijkheid) in Hampshire. Haar onderzoek liep over een periode van acht jaar en maakte het mogelijk om veel twijfels van ouders van leerlingen rond kinderrechteneducatie weg te werken. Hoewel ouders zich zorgen maakten over de mogelijk schadelijke invloed van schoolprogramma’s rond kinderrechteneducatie – die kinderen egocentrisch of opstandig zouden maken – bleek net het tegendeel waar.

Uit haar onderzoek bleek dat kinderen er zich van bewust werden dat ze allemaal in gelijke mate rechten deelden die makkelijk begrijpelijk zijn. Ze bleken meer open te staan om naar de moeilijkheden van anderen te luisteren. Verder bleek ook dat niet-deelname aan kinderrechteneducatieprogramma’s er bij sommige kinderen toe leidde dat ze hun rechten zagen als simpele wensen of vluchtige verlangens. Omgekeerd maakten schoolkinderen die deelnamen aan deze educatieve sessies makkelijk het onderscheid tussen de twee begrippen “rechten” en “wensen”.

Verder onderzoek, zoals dat van Katherine Covell, **toont duidelijk aan dat onderwijsprogramma’s rond kinderrechten een positieve impact op jongeren hebben.** Jongeren zijn meer geneigd om hun rechten respectvol na te leven, vooral in vergelijking met kinderen die niet hebben deelgenomen aan deze voorlichtings- en bewustmakingsmomenten. Ander onderzoek (Dunhill, 2018) wijst uit dat kinderrechteneducatie schoolkinderen ertoe aanzet om op te komen voor de rechten van andere kinderen op school en niet alleen voor hun eigen rechten.

Om al deze redenen is het van vitaal belang om bijzondere aandacht te besteden aan kinderrechteneducatie.

In deze context zijn er **educatieve instrumenten nodig die toegankelijk zijn voor kinderen en in het bijzonder de allerjongsten.** Het is relevanter dan ooit om een repertorium met leermiddelen op te stellen om ook de jongste kinderen te bereiken. **De inhoud van deze leermiddelen moet aansluiten bij onze tijd en de wereld van deze kinderen weerspiegelen.** Daarbij moeten er goed nagedacht worden over op welke manier deze thema’s het best benaderd kunnen worden met kinderen. Verder moeten ook bestaande middelen om kinderrechten te onderwijzen geëvalueerd worden.

De wetenschappelijke literatuur bevestigt wat we intuïtief aannemen: het inzicht in en de naleving van kinderrechten variëren in functie van de leeftijd van kinderen. In 1980 toonde baanbrekend onderzoek van Gary Melton aan dat jonge kinderen hun rechten voornamelijk vanuit egocentrisch standpunt begrijpen. Voor de allerjongsten is het moeilijk om het gezichtspunt van andere kinderen te vatten en te begrijpen dat rechten ook op anderen van toepassing zijn.

Vóór de adolescentie kennen en begrijpen kinderen kinderrechten dus maar ten dele, zoals verstreken die verspreid zijn over een doek dat vorm krijgt met de jaren. We weten dat het moeilijker is om het begrip “recht” te omschrijven voor een kind van acht jaar dan voor een adolescent van 16 jaar. Toch vormt deze moeilijkheid geen onoverkomelijk obstakel om het begrip te begrijpen. Om precies aan te geven wat “recht” betekent, moeten we deze notie in de leefwereld van jonge kinderen plaatsen, zodat ze goed begrijpen waarover het gaat en ze vervolgens hun rechten kunnen doen naleven.

Dat is het doel van deze studie. **Met dit onderzoek willen we een referentiebasis over de kennis van kinderrechten samenstellen, door deze kennis te beoordelen bij kinderen van 2,5 jaar tot 6 jaar.** Voor de beoordeling hanteren we een nieuw instrument dat gebruikmaakt van vignetten en illustraties die afgestemd zijn op jonge kinderen. Deze vignetten sluiten aan op het dagelijkse leven van kinderen en tonen situaties uit hun leefwereld. Visuele hulpmiddelen gebruiken, is geen geheel nieuwe methode. Deze aanpak is gebaseerd op het eerste onderzoekswerk die de kennis van kinderrechten mat bij de hoofdbetrokkenen, kinderen zelf.¹

Het was Melton die in 1980 de voorloper was en de kennis van kinderen over kinderrechten ging beoordelen. Twaalf vignetten hielpen hem om te bepalen wanneer en hoe kinderen hun rechten zouden laten gelden. Dit instrument, bij specialisten bekend als het “Children’s Rights Interview”, schetste conflictsituaties waarin kinderen een recht konden opeisen. Een voorbeeld van een vignet dat gebruikt werd in het onderzoek van Melton is: “Betty houdt een dagboek bij en zegt dat niemand anders het mag lezen, zelfs haar ouders niet. Moeten Betty’s ouders het mogen lezen?”. De vignetten bevatten geschreven informatie gericht aan de kinderen zonder het gebruik van illustraties of andere visuele hulpmiddelen.

Meltons onderzoekswerk was vooral belangrijk omdat het aantoonde dat factoren als leeftijd en sociaal-economische achtergrond het inzicht van kinderen in hun rechten kon beïnvloeden. Uit zijn werk bleek dat kinderen uit hogere sociaal-economische milieus al op vroege leeftijd

¹ (Melton, 1980) en ook recenter onderzoek (Cherney, 2003; Cherney & Shing, 2008; Ruck et al., 2011; Tenenbaum et al., 2022).

beter begrepen wat rechten zijn – opgevat als een systeem van wetten – dan kinderen uit minder welvarende milieus.

Naar het voorbeeld van Melon is ons onderzoek gebaseerd op vragen die aan kinderen worden gesteld over korte situaties waarin kinderrechten in het gedrang kunnen zijn. **De vignetten over kinderrechten die we in dit onderzoek voorstellen, zijn bedoeld om de uitoefening van kinderrechten in een context te plaatsen en ze begrijpelijker te maken.** Na overleg met deskundigen hebben we er voor gekozen om vignetten te ontwikkelen die zowel tekst als illustraties op maat bevatten. Het doel van deze aanpak is om kinderen een visueel hulpmiddel te geven dat past bij hun leeftijdsgroep, waardoor ze het onderwerp beter begrijpen. De vignetten plaatsen de uitoefening van rechten in hun context en maken ze begrijpelijker. Dankzij dit medium hebben kinderen een duidelijker beeld van wat er op het spel staat; ze visualiseren concrete, betekenisvolle situaties, onafhankelijk van hun verbale begripsvaardigheden. Studies zoals die van Clark in 2011 hebben aangetoond hoe visuele hulpmiddelen kinderen kunnen helpen praten over gevoelige onderwerpen of onderwerpen met een negatieve connotatie. Volgens Clark kunnen beelden zelfs explicieter werken dan abstracte woorden voor de jongste kinderen.

In het kader van dit onderzoek hebben wij onze vragen en visuele hulpmiddelen voorgelegd aan **twee groepen kinderen**. De eerste groep bestond uit heel jonge kinderen die schoolliepen in de eerste kleuterklas en de tweede kleuterklas. Hun gemiddelde leeftijd bedroeg 3,9 jaar. De tweede groep bestond uit kinderen die schoolliepen in de derde kleuterklas, met een gemiddelde leeftijd van 5,3 jaar. Via deze opsplitsing werd onderzocht of eventuele verschillen in begrip te wijten waren aan de leeftijd van de kinderen.

Deze academische studie levert significante, vernieuwende inzichten in de wijze waarop kinderen hun kinderrechten zelf begrijpen. Ze stelde ons in staat om een nieuw hulpmiddel te ontwikkelen om beter naar de kennis van kinderen te peilen. Maar het onderzoek stelde ons in de eerste plaats in staat om de mening van een leeftijdsgroep te vragen die bijna nooit wordt gehoord.

Wij delen de hoop dat de resultaten van deze studie mogen leiden tot nieuw beleid om kinderrechten te bevorderen en om aanvullende programma's uit te werken voor kinderrechteneducatie. Voorts zijn we ervan overtuigd dat deze nieuwe instrumenten van nut kunnen zijn voor kinderen, leerkrachten, betrokkenen, opvoeders, kinderverzorgers, gezinnen, beleidsmakers en iedereen die onderzoek wil voeren naar de kennis van kinderrechten.

2 METHODE

Om een referentiebasis van de kennis van kinderrechten bij jonge kinderen in België samen te stellen, is het nodig om een instrument te ontwikkelen ter beoordeling van de kennis van kinderrechten bij kinderen van 2,5 tot 6 jaar. Hiervoor werd een pilootstudie uitgevoerd die heeft bijgedragen tot de ontwikkeling van een evaluatie-instrument, rekening houdend met de antwoorden en opmerkingen van kinderen.

PILOOTSTUDIE

Pilootstudie bij kinderen (2,5-6 jaar) voorafgaand aan de ontwikkeling van een referentiebasis van de kennis van kinderrechten

Het instrument ter beoordeling van de kennis van kinderrechten – ontwikkeld in dit onderzoek – bouwt voort op eerder onderzoek (Cherney, 2003; Cherney & Shing, 2008; Melton, 1980; Tenenbaum et al., 2022) en werd vooraf onderworpen aan een pilootstudie om na te gaan of het materiaal en de inhoud waren afgestemd op de beoogde leeftijdsgroep.

De vignetten die ontwikkeld werden om de kennis en naleving van kinderrechten bij jonge kinderen te meten, zijn het resultaat van een diepgaande reflectie en gesprekken met kinderprofessionals (logopedisten, kinderverzorgsters, leerkrachten en kinderpsychiaters) om ervoor te zorgen dat de gebruikte termen, situaties en tekeningen aansluiten bij het dagelijkse leven van jonge kinderen.

De rechten opgenomen in dit instrument ter beoordeling van de kennis van kinderrechten zijn gebaseerd op bepaalde rechten die volgens UNICEF ("Discussion paper Child Rights Education with Children Aged 0-6 Years" 2021) kunnen worden herkend door jonge kinderen vanaf twee jaar. Het gaat om het recht op gezondheid, het recht op een toereikende levensstandaard en het recht op bescherming tegen mishandeling. Ook het recht op vrije tijd is toegevoegd. Het recht op non-discriminatie krijgt bijzondere aandacht omdat uit rapporten van UNICEF blijkt dat discriminatie langetermijneffecten heeft op het dagelijkse leven van kinderen (2018, 2022).

De pilootstudie om de vignetten te ontwikkelen werd uitgevoerd op een steekproef van 14 kinderen die naar school gingen in de tweede en derde kleuterklas (gemiddelde = 5,3 jaar) in een school met een sociaal-economische index (SEI) van 2/20. Het evaluatie-instrument werd gebruikt in een rustige ruimte, in aanwezigheid van de onderzoeker en minstens één andere volwassene². De onderzoeker vergewiste zich ervan dat de kinderen de instructies begrepen alvorens van start te gaan met de evaluatie met behulp van vignetten. Op basis van de antwoorden van de jonge kinderen en overleg met diverse professionals in het veld, die meewerkten aan de pilootstudie, werden twee versies van het evaluatie-instrument ontwikkeld – de ene voor kinderen van 2,5 tot 4 jaar en de andere voor kinderen van 4 tot 6 jaar. Op deze manier werd rekening gehouden met de cognitieve ontwikkeling van de leeftijdsgroepen.

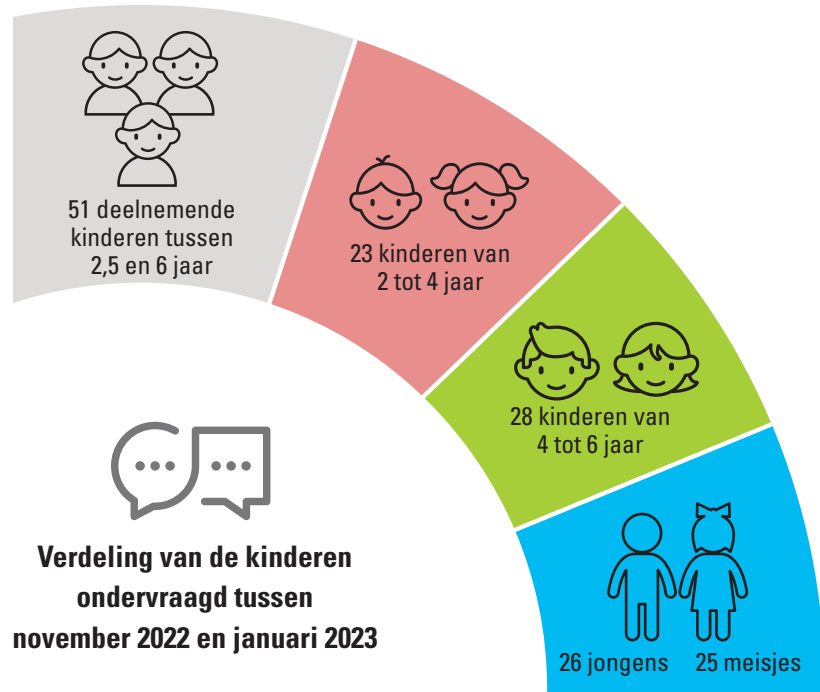
² De beschermende maatregelen om de veiligheid van de kinderen te waarborgen werden strikt nageleefd. De term beschermend verwijst naar de actieve maatregelen die kunnen worden genomen om de directe en indirecte nevenrisico's te verminderen waarmee kinderen te maken kunnen krijgen wanneer ze omgaan met personeel van UNICEF België tijdens activiteiten georganiseerd door UNICEF België of door organisaties en personeel waarmee UNICEF België samenwerkt.

REFERENTIEBASIS

Referentiebasis van de kennis van kinderrechten bij jonge kinderen tussen 2,5 en 6 jaar in België

Meerdere (Nederlandstalige en Franstalige) kleuterscholen in België kregen een uitnodiging om deel te nemen aan dit onderzoek. Om een referentiebasis samen te stellen werden er kinderen geïnterviewd in vier scholen met een verschillende sociaal-economische index. De uiteenlopende sociaal-economische indexen (SEI) van de scholen lagen tussen 2/20 en 20/20. De selectie van de vier deelnemende scholen gebeurde op vrijwillige basis en het ging dus om een gemakssteekproef. Het onderzoeksteam besteedde in het bijzonder aandacht aan de bescherming van de gegevens van deelnemende kinderen. De kinderen namen deel aan het onderzoek met de geïnformeerde toestemming van hun ouders of voogden en kregen ook zelf te allen tijde de optie om al dan niet deel te nemen aan het onderzoek. Ook als het interview al bezig was, mochten de kinderen zelf beslissen over hun deelname.

In totaal omvat de studie 51 deelnemers. De steekproef is vrij homogeen, met een min of meer gelijke verdeling van kinderen volgens geslacht (25 meisjes en 26 jongens). De ondervraagde kinderen zijn tussen 2,5 en 6 jaar oud. De kinderen in groep 1 (eerste en tweede kleuterklas) zijn afkomstig uit twee Franstalige scholen. De kinderen in groep 2 (derde kleuterklas) zijn afkomstig uit twee Franstalige scholen en één Nederlandstalige school. De 51³ interviews met de kinderen vonden plaats tussen 24 november 2022 en 23 januari 2023.

SCHOOLMOEILIKHEDEN

De meeste kinderen in de steekproef hadden nog nooit een psychometrische test afgelegd. Van de 51 deelnemende kinderen vertoonden er 46 geen noemenswaardige schoolproblemen, specifieke leerproblemen of neurologische ontwikkelingsstoornissen. Hoewel beginnende specifieke leerproblemen en neurologische ontwikkelingsstoornissen waarneembaar kunnen zijn vóór de schoolleeftijd, vormt de diagnose van deze aandoeningen een probleem omdat het moeilijk is om een specifieke leerstoornis of neurologische ontwikkelingsstoornis te beoordelen bij jonge kinderen (Grigorenko et al., 2020; Morsing et al., 2022).

De spontane antwoorden van de vijf kinderen met significante schoolmoeilijkheden zoals taal- of aandachtsproblemen (gemeld door leerkrachten) zijn weergegeven in de onderstaande gegevens, om resultaten te verstrekken die de realiteit in het veld weerspiegelen.

INTERVIEWS EN AFBEELDINGEN

De interviews werden individueel afgenomen om optimale omstandigheden te waarborgen en om te vermijden dat de antwoorden van kinderen werden vertekend door de invloed van leeftijdsgenoten.

Wat de inhoud van de interviews betreft, werden er drie halfgesloten vragen gesteld omtrent kinderrechten bij het begin van de interviews. Deze halfgesloten vragen dienden om de kennis over kinderrechten te meten bij kinderen (Willenberg, geciteerd in Tenenbaum et al., 2022). De vragen stelden kinderen in staat om zich uit te spreken over de omschrijving van hun rechten.

³ De interviews werden op school afgenomen in 5 klassen van de eerste, tweede en derde kleuterklas, bij 49 kinderen. Twee jonge kinderen werden thuis ondervraagd omdat de bezoeken aan de crèche waren afgelast door de toenmalige gezondheidssituatie.

Afbeelding 1: Vignet over de kennis van het recht op water

Tijdens het vervolg van het interview werden er gesloten vragen met afbeeldingen over kinderrechten voorgelegd aan de kinderen om na te gaan of ze de kinderrechten kenden en begrepen in een bepaalde context.

De kinderen konden zich ook uitspreken over de rechten van andere kinderen. Aan de hand van andere gesloten vragen kon men onderzoek voeren naar de opvatting van kinderen dat volwassenen hen hun rechten kunnen ontnemen (Melton, 1980).

Het instrument ter evaluatie van de kennis en naleving van kinderrechten, gebruikt tijdens interviews met 51 kinderen bestond uit:

- 5 vignetten met 21 gesloten vragen voor kinderen van 2,5 tot 4 jaar
- 6 vignetten met 24 gesloten vragen voor kinderen van 4 tot 6 jaar

De vignetten zijn vergezeld van afbeeldingen en vragen rond uiteenlopende thema's: het recht op gezondheid, het recht op een toereikende levensstandaard (toegang tot drinkwater, kleding en voedsel), het recht op bescherming tegen mishandeling, het recht op vrije tijd en het recht op non-discriminatie. Eén van de onderzochte thema's was ook de verantwoordelijkheid van volwassenen rond de naleving van kinderrechten als duty bearer of plichtsdrager.

Sommige vragen in de vignetten waren specifiek gericht op de kennis en toepassing van kinderrechten in hypothetische situaties, terwijl andere vragen de naleving van kinderrechten onderzochten. Vragen in deze tweede categorie polsten naar de mening van kinderen omtrent wat de afgebeelde personages in de voorgelegde situatie zouden moeten doen.

Zoals in het onderstaande vignet, weergegeven in afbeelding 1, kunnen vragen vanuit egocentrisch standpunt worden gesteld om te bepalen of kinderen in staat zijn om hun eigen rechten te kennen en ervoor op te komen. Enkele andere vragen dienden om het gedecentreerde (allocentrische) gezichtspunt van kinderen te onderzoeken, wat betekent dat er gepeild werd naar hun kennis over de rechten van andere kinderen door hen te vragen of andere kinderen ook rechten hebben of niet.

BEPERKINGEN

De onderzoeksresultaten vertonen enkele beperkingen, ondanks de genomen voorzorgsmaatregelen. De steekproef is immers op vrijwillige basis samengesteld en het gaat bijgevolg om een gemakssteekproef. Bij de inzameling van gegevens moeten we ook rekening houden met een ander gegeven: de veranderlijke gezondheidssituatie omwille van COVID-19. De gezondheidssituatie in bepaalde instellingen veranderde soms sterk van week tot week (sluiting van crèches, leerlingen of andere betrokkenen in quarantaine, enz.) en door geannuleerde interviews is het aantal ondervraagde jonge kinderen beperkt (51 kinderen).

Deze interviews stelden jonge kinderen in staat om te praten over hun kennis over hun rechten. Sommige jonge kinderen hadden het echter moeilijk om het woord “recht” te begrijpen. Als oplossing voor dit probleem werden er systematisch concrete voorbeelden gegeven om de verwarring met andere, fonetisch verwante woorden weg te nemen. Bij jonge kinderen kunnen ook vermoeidheid en een kortere aandachtsspanne een beperking vormen. Wat het evaluatie-instrument betreft, kunnen we niet uitsluiten dat sociale wenselijkheid een impact heeft, dat wil zeggen dat kinderen de vragen beantwoorden zoals in een schoolomgeving wordt verwacht. Bovendien is het mogelijk dat sommige ouders of voogden liever niet instemmen met het toestemmingsformulier om hun kind te laten deelnemen.

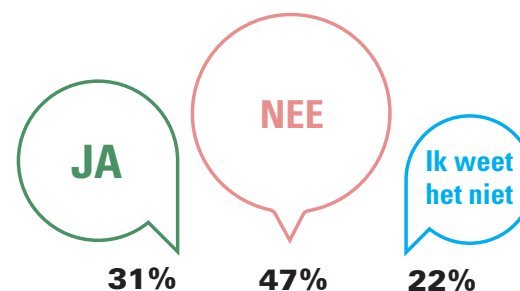
3

BELANGRIJKSTE RESULTATEN

ALGEMENE RESULTATEN

Resultaten voor de 3 halfgesloten vragen over de kennis van kinderrechten bij de 51 ondervraagde kinderen (2,5 tot 6 jaar)

Weet jij wat een recht is?

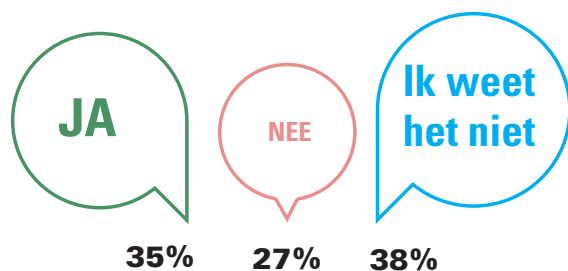

31% van de kinderen antwoordt dat ze weten wat een recht is, maar slechts weinig kinderen die bevestigend antwoorden, zijn in staat om hun antwoord te staven. Bijna de helft van de kinderen (47%) antwoordt dat ze niet weten wat een recht is. 22% van de kinderen bevestigt dat ze niet weten hoe ze deze vraag moeten beantwoorden of antwoorden niet.

Sommige kinderen staafden hun antwoord bijvoorbeeld door uit te leggen dat “recht” een richting is. Eén kind wees met zijn vinger (recht voor hem) en antwoordde dat een recht “daar is”, waarmee het kind rechtdoor bedoelde. Twee jonge Franstalige kinderen verwadden het woord “droit” (recht) met “doigt” (vinger) in hun verklaring en een jong meisje antwoordde dat een recht “wil zeggen dat je niet mag spreken”. Om haar voorbeeld te staven legde ze vervolgens uit dat als thuis de tv aanstaat “ik niet mag praten”.

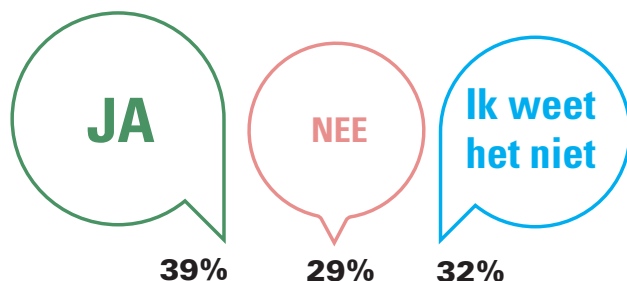
Als de kinderen zich voldoende op hun gemak voelden bij deze eerste vraag kregen ze twee aanvullende vragen. Kinderen die dat wilden, konden ook luisteren naar een omschrijving van de onderzoeker en kregen een heel eenvoudig voorbeeld rond een bepaald recht. Onderzoekers konden uit mondelinge toelichtingen van kinderen opmaken dat sommigen graag het onderscheid maken tussen rechten “thuis” en rechten “op school”.

Heb jij rechten?

35% van de kinderen antwoordt dat ze rechten hebben en 27% is van mening dat dit niet het geval is. 38% van de ondervraagde kinderen antwoordt dat ze niet weten of ze rechten hebben of geeft geen antwoord.

Hebben alle kinderen rechten?

39% van de kinderen is van mening dat alle kinderen rechten hebben en 29% antwoordt dat niet alle kinderen rechten hebben. 32% van de ondervraagde kinderen antwoordt dat ze het niet weten of laten de vraag onbeantwoord.

Uit de halfgesloten vragen over de kennis van kinderrechten, gericht aan kinderen van 2,5 tot 6 jaar, blijkt dat van de 51 ondervraagde kinderen die de steekproef vormen slechts 18% hun rechten denkt te kennen en met succes de 3 gestelde vragen beantwoordt. 9 van de 51 ondervraagde kinderen waren immers in staat om de vragen over hun kennis van de kinderrechten mondeling te beantwoorden. 82% van de geïnterviewde kinderen is niet in staat om de drie halfgesloten vragen over hun kennis van kinderrechten te beantwoorden.

Vergelijking tussen de leeftijdsgroepen

Vergelijking van de resultaten voor de 3 halfgesloten vragen over de kennis van kinderrechten, bij kinderen uit groep 1 (K1-K2) en groep 2 (K3)

K1-K2:

Eerste en tweede kleuterklas (K1 en K2)
- gemiddelde leeftijd: 3,9 jaar

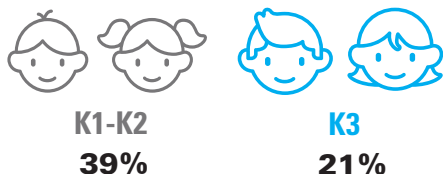
K3:

Derde kleuterklas (K3)
- gemiddelde leeftijd: 5,3 jaar

Weet je wat dit is, een recht?

JA

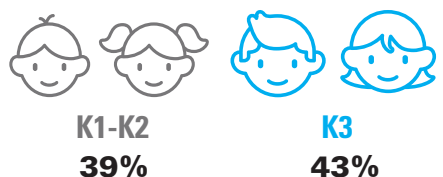

39% van de kinderen in groep 1 (K1 en K2) denkt te weten wat een recht is. In groep 2 (K3) antwoordt maar 21% van de kinderen dat ze weten wat een recht is.

61% van de jonge kinderen in groep 1 stelt de betekenis van het woord "recht" niet te kennen of beslist om niet te antwoorden. 79% van de kinderen in groep 2 geeft toe niet te weten wat een recht is of geeft geen antwoord.

Heb jij rechten?

JA

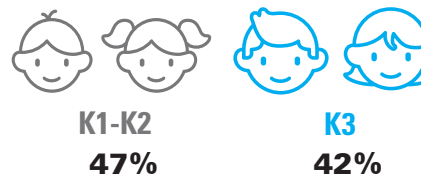

39% van de kinderen in groep 1 (K1 en K2) denkt dat ze rechten hebben en 43% van de kinderen in de tweede en derde kleuterklas antwoordt dat ze rechten hebben.

De meeste kinderen in groep 1 (61%) bevestigen niet te weten of ze rechten hebben of geven geen antwoord. Wat groep 2 betreft, antwoorden de meeste kinderen (57%) dat ze geen rechten hebben of dat ze niet weten of ze rechten hebben.

Hebben alle kinderen rechten?

JA

47% van de kinderen in groep 1 (K1 en K2) en 42% van groep 2 (K3) denken dat alle kinderen rechten hebben.

De meeste ondervraagde kinderen uit groep 1 (53%) en groep 2 (58%) geven toe niet te weten of alle kinderen rechten hebben of geven geen antwoord.

Nauwelijks 5% van de kinderen in de derde kleuterklas beantwoordt met succes de drie vragen.

Bij de ondervraagde kinderen blijkt slechts 11% van de kinderen uit de eerste en tweede kleuterklas erin te slagen de drie halfgesloten vragen over de kennis van kinderrechten juist te beantwoorden. 89% van de kinderen in deze groep is niet in staat om deze drie halfgesloten vragen te beantwoorden.

Wat de groep kinderen uit de derde kleuterklas betreft, beantwoordt maar 5% van hen met succes de drie halfgesloten vragen over hun kennis van kinderrechten. De overgrote meerderheid (95%) van deze groep kinderen slaagt er niet in om de drie vragen te beantwoorden.

RESULTATEN VOOR DE KINDEREN VAN 2,5 TOT 4 JAAR

Resultaten van kinderen die geïnterviewd zijn met behulp van geïllustreerde vignetten

Tijdens de interviews slaagt de overgrote meerderheid van de kinderen van 2,5 tot 4 jaar (95%) erin om het hele interview lang aandachtig te antwoorden op de 21 vragen in de vignetten. In totaal werden er 5 vignetten met elk 2 afbeeldingen aan de kinderen voorgelegd, gedurende 7 à 12 minuten.

Kennis van het recht op gezondheid

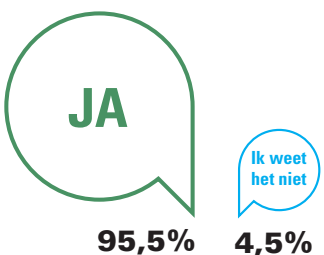
Beschrijving van de illustratie:

Het vignet voor kinderen van 2,5 tot 4 jaar met betrekking tot het recht op gezondheid is vergelijkbaar met het vignet voorgelegd aan kinderen van 4 tot 6 jaar. Op de eerste illustratie zit een kind helemaal alleen op de grond in een kamer. Het jonge kind weent en heeft rode, geschaafde knieën.

Afbeelding 2: Vignet over het recht op gezondheid, voor kinderen van 2,5 tot 4 jaar – deel 1

RECHT OP GEZONDHEID EN VERANTWOORDELIJKHEID VAN VOLWASSENEN / EGOCENTRISCH GEZICHTSPUNT:

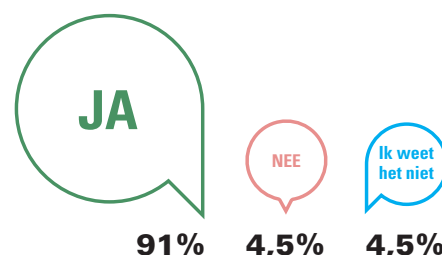
Wanneer je een pijntje hebt, heb je dan recht op hulp van de leerkracht (de volwassene die voor het kind zorgt aanduiden)?

Nadat ze de voorgelegde afbeelding (afbeelding 2) aandachtig hebben bekeken, zijn de meeste kinderen (95,5%) in staat om te antwoorden dat ze recht hebben op hulp van een volwassene wanneer ze gewond raken. 4,5% van de kinderen van 2,5 tot 4 jaar besteedt geen aandacht aan de gestelde vraag en geeft geen antwoord.

RECHT OP GEZONDHEID GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

Wanneer een kind een pijntje heeft, heeft het kind dan het recht om hulp te krijgen?

De meeste ondervraagde kinderen (91%) antwoorden dat het gewonde kind (afbeelding 2) recht heeft op verzorging. 4,5% van de kinderen deelt deze mening niet en de overige respondenten (4,5%) slagen er niet in om een antwoord te geven.

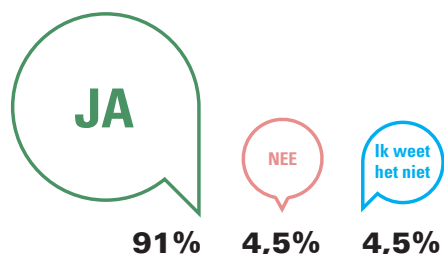
Beschrijving van de illustratie:

Op de tweede illustratie zit het kind in dezelfde houding, nog altijd in tranen. Een volwassene kijkt naar het kind, met een neutrale uitdrukking. Aan de ondervraagde kinderen wordt gevraagd wat hun mening zou zijn, mochten ze zich in dezelfde situatie als het afgebeelde kind bevinden.

Afbeelding 3: Vignet over het recht op gezondheid, voor kinderen van 2,5 tot 4 jaar – deel 2

RECHT OP GEZONDHEID, VERANTWOORDELIJKHEID VAN VOLWASSENEN EN CONFLICT / EGOCENTRISCH GEZICHTSPUNT:

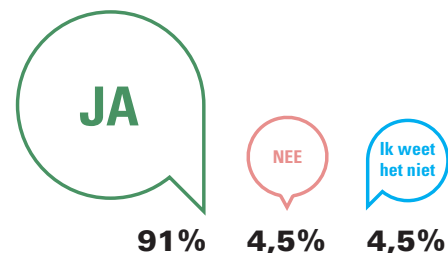
Heb jij het recht op hulp ook al wil de mevrouw niet helpen?

Wat afbeelding 3 betreft, vinden de meeste ondervraagde kinderen (91%) dat ze zelf recht hebben op gezondheid. 4,5% van de kinderen geeft echter geen antwoord en 4,5% van de kinderen antwoordt dat ze het antwoord op deze vraag niet weten.

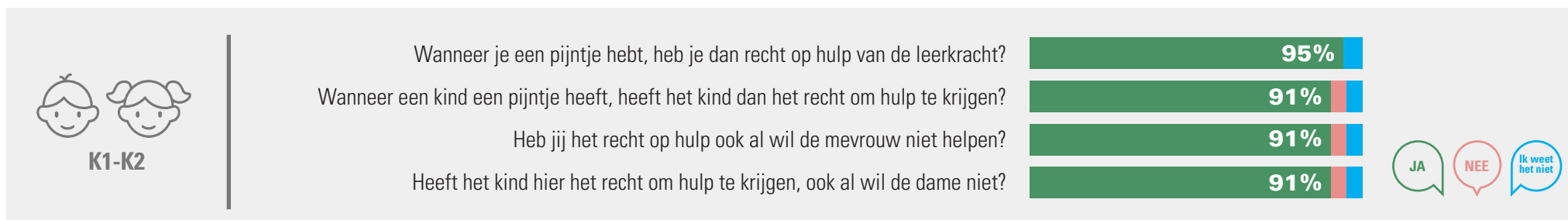
RECHT OP GEZONDHEID, VERANTWOORDELIJKHEID VAN VOLWASSENEN EN CONFLICT / GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

Heeft het kind hier het recht om hulp te krijgen, ook al wil de dame niet?

Wanneer men kinderen ondervraagt over het recht op gezondheid, op basis van de illustratie in afbeelding 3, blijkt 91% van hen te bevestigen dat het gewonde kind het recht heeft om hulp te krijgen, ook al wil de aanwezige volwassene het kind niet helpen (grafiek 1). De overige respondenten onthouden zich liever (4,5%) of antwoorden dat ze het niet weten (4,5%).

De antwoorden van kinderen van 2,5 tot 4 jaar over het recht op gezondheid voor andere kinderen liggen in dezelfde lijn als hun antwoorden over hun eigen recht op gezondheid.

Grafiek 1: Antwoorden van kinderen uit de eerste en tweede kleuterklas op de vignetten rond het recht op gezondheid.

De kennis van het recht op een toereikende levensstandaard

Beschrijving van de illustratie:

Op de eerste illustratie die de kinderen te zien krijgen, staat een vermoeid kind met een hand op de borstkas, in een ongemakkelijke houding. Het kind steekt de tong uit als teken dat het dorst heeft. Aan de rechterzijde toont een denkwolkje een glas water.

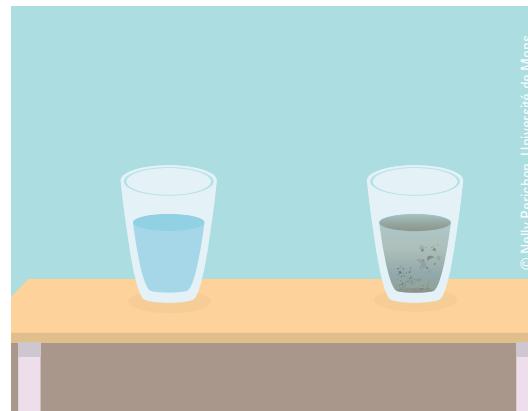
Afbeelding 4: Vignet over het recht op water, voor kinderen van 2,5 tot 4 jaar – deel 1

MIJN RECHT OP WATER EGOCENTRISCH GEZICHTSPUNT:

Wanneer je dorst hebt, heb jij het recht om water te drinken?

JA
95,5%

Op basis van de illustratie (afbeelding 4) bij het vignet vraagt men aan de kinderen om enkele vragen over het recht op drinkbaar water te beantwoorden. De meeste kinderen uit de eerste en tweede kleuterklas (95,5%) antwoorden bevestigend op de twee onderstaande vragen over het recht op drinkbaar water.

Beschrijving van de illustratie:

Vervolgens wordt deze aanvullende illustratie aan de kinderen getoond. De kinderen zien op een tafel een glas met proper water en een glas met vuil water vol onzuiverheden staan. Op deze tweede afbeelding staan geen personen.

Afbeelding 5: Vignet over het recht op water, voor kinderen van 2,5 tot 4 jaar – deel 2

HET RECHT OP DRINKBAAR WATER GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

Wanneer een kind dorst heeft, heeft het kind dan het recht om water te drinken?

JA
95,5%

De overgrote meerderheid van de kinderen (95,5%) is in staat om het glas proper water en het glas vuil water goed te herkennen. De overige kinderen (4,5%) beantwoorden deze vraag niet.

Wat het recht op drinkwater betreft, vindt 95,5% van de kinderen dat dit recht vanzelfsprekend is. Sommige kinderen zeggen zelfs spontaan dat dit recht "voor iedereen" is. 95,5% van de kinderen geeft ook een coherent antwoord met betrekking tot hun toegang tot drinkwater, zoals we kunnen opmaken uit grafiek 2.

KENNIS VAN HET RECHT OP VOEDSEL EGOCENTRISCH GEZICHTSPUNT:

Wanneer je honger hebt, heb jij het recht om te eten?

95,5%

95,5% van de kinderen beantwoordt probleemloos de vraag over hun recht op voedsel, terwijl 4,5% van de kinderen opnieuw geen antwoord geeft. 91% van de kinderen ondervraagd over het recht op gezond voedsel (fruit) antwoordt dat ze hier recht op hebben.

Beschrijving van de illustratie:

Er worden twee aanvullende illustraties voorgesteld rond het recht op een toereikende levensstandaard en de toegang tot voedsel. Ze tonen een kind dat aan het eten is. Het kind houdt een lepel omhoog met een aandachtige en enthousiaste uitdrukking. De kom is bijna leeg. Op de tweede illustratie zijn er stukken fruit links en rechts van het jonge personage toegevoegd.

Afbeelding 6: Vignet over het recht op voedsel, voor kinderen van 2,5 tot 4 jaar – deel 1 en 2

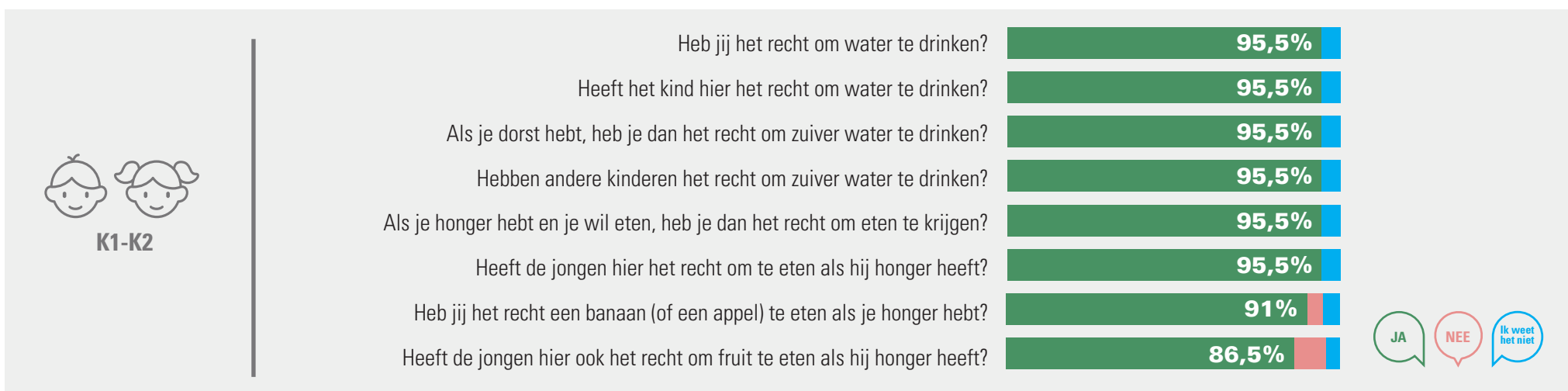
KENNIS VAN HET RECHT OP VOEDSEL GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

Wanneer deze jongen honger heeft, heeft hij het recht om te eten?

86,5% 9%

86,5% van de ondervraagde kinderen is het ermee eens dat ook andere kinderen recht hebben op gezond voedsel. 9% van de kinderen aarzelt echter om te antwoorden en zegt dat ze het niet weten. 4,5% van de kinderen antwoordt niet.

Grafiek 2: Antwoorden van kinderen van 2,5 tot 4 jaar op de vignetten over het recht op een toereikende levensstandaard (toegang tot drinkwater en voedsel)

Kennis van het recht op bescherming tegen mishandeling

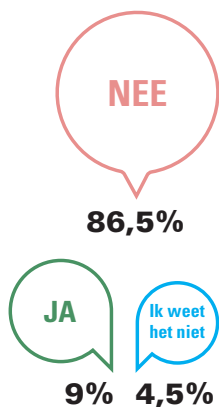
Beschrijving van de illustratie:

Kinderen uit de eerste en tweede kleuterklas krijgen de vraag om twee vignetten te bestuderen die meerdere illustraties en bijbehorende vragen omvatten. Op deze illustratie staat rechts een kind met gefronste wenkbrauwen dat met uitgestrekte armen agressief de bal wil afpakken van een ander kind aan de linkerkant.

Afbeelding 7: Vignet over het recht op bescherming tegen mishandeling, voor kinderen van 2,5 tot 4 jaar – deel 1

KENNIS VAN HET RECHT OP BESCHERMING TEGEN MISHANDELING EGOCENTRISCH GEZICHTSPUNT:

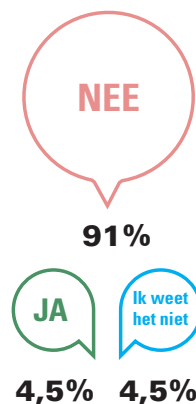
Heeft de jongen het recht om je te duwen om de bal af te pakken?

De kinderen krijgen een vraag over hun eigen recht op bescherming tegen mishandeling: ze moeten bepalen of andere kinderen het recht hebben om hen te duwen om hun bal af te pakken. De meeste ondervraagde kinderen (86,5%) antwoorden dat andere kinderen niet het recht hebben om hen te duwen om hun bal af te pakken en dat ze bijgevolg het recht hebben om beschermd te worden tegen mishandeling. 9% van de kinderen vindt echter dat dit niet het geval is en 4,5% van de kinderen geeft geen antwoord op deze vraag.

KENNIS VAN HET RECHT OP BESCHERMING TEGEN MISHANDELING GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

Heeft de jongen het recht om het meisje te duwen om de bal af te pakken?

91% van de kinderen uit de eerste en tweede kleuterklas vindt dat andere kinderen niet het recht hebben om kinderen te mishandelen, bijvoorbeeld door ze te duwen om hun bal af te pakken. 4,5% van de kinderen stelt dat ze deze mening niet delen (dit wil zeggen dat ze vinden dat het personage het recht heeft om anderen te duwen). 4,5% van de kinderen geeft geen antwoord.

Wat het recht op bescherming tegen mishandeling betreft, worden er aanvullende illustraties voorgelegd aan de kinderen zodat ze zich de context beter kunnen voorstellen. Twee van deze illustraties tonen kinderen op de speelplaats (afbeelding 8 en afbeelding 9).

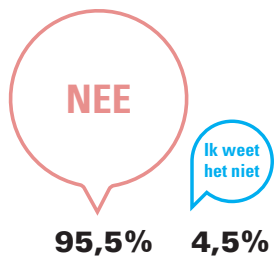
Beschrijving van de illustratie:

In dit vignet toont een eerste illustratie een scène die zich afspeelt op de speelplaats: op de voorgrond achtervolgt een kind met een agressieve houding een ander kind. Deze illustratie werd ook voorgelegd aan kinderen uit de derde kleuterklas (kinderen tussen 4 en 6 jaar).

Afbeelding 8: Vignet over het recht op bescherming tegen mishandeling, voor kinderen van 2,5 tot 4 jaar – deel 2

KENNIS VAN HET RECHT OP BESCHERMING TEGEN MISHANDELING EGOCENTRISCH STANDPUNT:

Kijk eens naar deze jongen. Hij is boos. Heeft hij het recht om je te slaan?

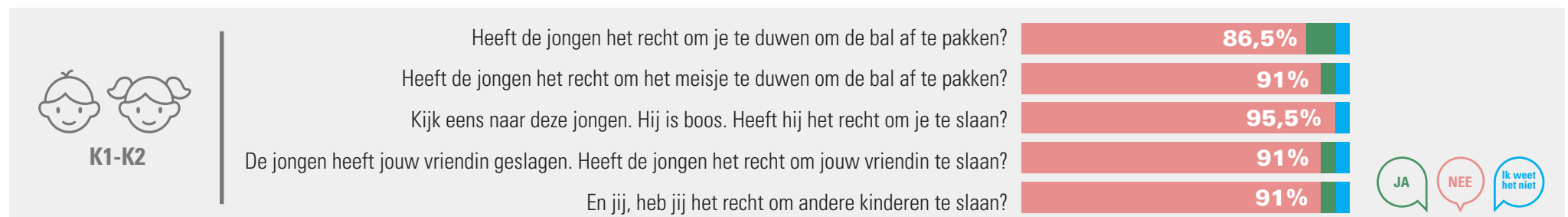
Wat de illustratie over het recht op bescherming tegen mishandeling (afbeelding 8) betreft, is 95,5% van de kinderen uit de eerste en tweede kleuterklas van mening dat andere kinderen niet het recht hebben om hen te mishandelen door hen te slaan. 4,5% van de kinderen geeft overigens geen antwoord op deze vraag.

KENNIS VAN HET RECHT OP BESCHERMING TEGEN MISHANDELING GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

De jongen heeft jouw vriendin geslagen. Heeft de jongen het recht om jouw vriendin te slaan?

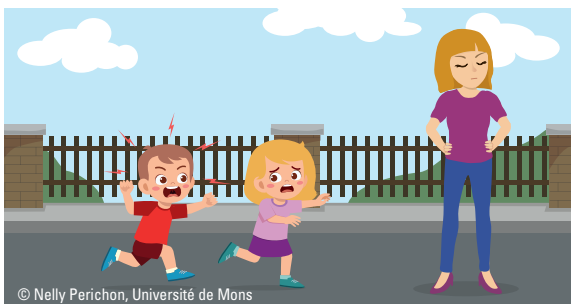
Tijdens de interviews werd aan de kinderen gevraagd om te bepalen of het jongetje "het recht heeft" om het meisje op de illustratie te slaan. De meeste kinderen (91%) uit de eerste en tweede kleuterklas antwoorden dat het meisje het recht heeft om te worden beschermd tegen mishandeling. 4,5% van de ondervraagde kinderen deelt deze mening dan weer niet en 4,5% geeft geen antwoord.

Grafiek 3: Antwoorden van de kinderen van 2,5 tot 4 jaar met betrekking tot het recht op bescherming tegen mishandeling

Kennis van het recht op bescherming tegen mishandeling

Vervolg

Beschrijving van de illustratie:

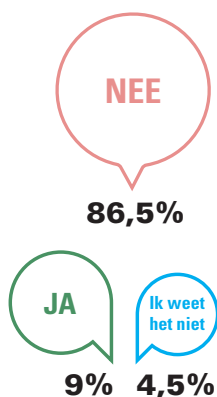
De volgende illustratie toont opnieuw de twee kinderen in dezelfde situatie, maar ditmaal is er ook een volwassene aanwezig. Haar ogen zijn gesloten en ze let niet op de twee kinderen.

Afbeelding 9: Vignet over het recht op bescherming tegen mishandeling, voor kinderen van 2,5 tot 4 jaar – deel 3

NALEVING VAN HET RECHT OP BESCHERMING TEGEN MISHANDELING EN VERANTWOORDELIJKHEID VAN VOLWASSENEN GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

Eén vraag onderzocht de naleving van het recht op bescherming tegen mishandeling door de kinderen expliciet te vragen of ze vonden dat de volwassene in afbeelding 9 moest ingrijpen.

Mag deze mevrouw jouw vriendin toelaten dat de jongen haar slaat? door de jongen?

Zoals blijkt uit grafiek 3 antwoorden de meeste kinderen uit de eerste en tweede kleuterklas (86,5%), wanneer hen gevraagd wordt of volwassenen verantwoordelijk zijn voor het recht op bescherming tegen mishandeling, dat de volwassene het andere kind niet mag laten slaan. Toch blijkt dat 9% van de kinderen het hier niet mee eens is. Sommige kinderen leggen uit dat ze het jongetje dat hun vriendin aanviel zelf kunnen slaan en antwoorden eenvoudigweg "nee, ik sla hem terug".

Meerdere kinderen vragen meer informatie over de context om erachter te komen waarom het jongetje zich agressief gedraagt. Sommige kinderen willen ook weten of het meisje op de tekening iets heeft gedaan waardoor het jongetje boos is geworden. 4,5% van de kinderen geeft geen antwoord op deze vraag.

En jij, heb jij het recht om andere kinderen te slaan?

In lijn met de vorige antwoorden antwoordt 91% van de kinderen van 2,5 tot 4 jaar dat ze niet het recht hebben om andere kinderen te slaan (grafiek 3). 4,5% van de kinderen antwoordt niet en 4,5% van de kinderen vindt dat ze daadwerkelijk het recht hebben om andere kinderen te mishandelen.

Kennis van het recht op vrije tijd

Beschrijving van de illustratie:

Om de kennis over het recht op vrije tijd na te gaan, wordt een eenvoudige illustratie voorgelegd aan de kinderen. De kinderen krijgen een glimlachend meisje te zien, op een grasveld, onder een stralende hemel. Het meisje kijkt blij en houdt een bal vast.

De ondervraagde kinderen vertellen ons vaak dat dit hun lievelingsillustratie is.

Afbeelding 10: Vignet over het recht op vrije tijd, voor kinderen van 2,5 tot 4 jaar

RECHT OP VRIJE TIJD

EGOCENTRISCH GEZICHTSPUNT:

Kijk naar de bal Heb jij zelf het recht om met de bal te spelen?

100%

Op basis van het vignet en de illustratie in afbeelding 10 konden de jonge kinderen een vraag over hun eigen recht op vrije tijd beantwoorden. 100% van de ondervraagde kinderen uit de eerste en tweede kleuterklas is het erover eens dat ze recht op vrije tijd hebben.

RECHT OP VRIJE TIJD

GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

En het meisje hier, heeft zij het recht om met de bal te spelen?

91% 9%

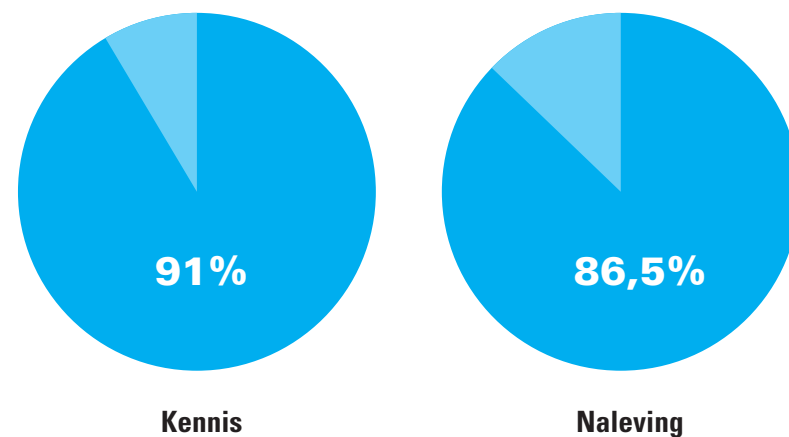
Bij een vraag over het recht op vrije tijd vindt 91% van de kinderen uit de eerste en tweede kleuterklas dat het kind afgebeeld op het vignet recht heeft op vrije tijd. 9% van de kinderen geeft liever geen antwoord op deze vraag.

Vergelijking tussen kennis en naleving

Bij de kinderen uit de eerste en tweede kleuterklas stellen we vast dat er lichte verschillen bestaan tussen de kennis en de naleving van het recht op bescherming tegen mishandeling, in functie van de context.

In de groep kinderen van 2,5 tot 4 jaar blijkt 91% van de kinderen dit recht te kennen en te vinden dat het meisje in het vignet het recht heeft om te worden beschermd tegen mishandeling. 86% van de kinderen blijkt achter de toepassing van dit recht te staan en is van mening dat de volwassene moet ingrijpen in deze situatie. Zoals uit grafiek 4 blijkt, stellen we bij een minderheid van de kinderen lichte verschillen vast in de antwoorden over de naleving en de kennis van het recht op bescherming tegen mishandeling.

Grafiek 4: Vergelijking van de antwoorden over de kennis en de naleving van het recht op bescherming tegen mishandeling bij kinderen uit K1 en K2 (gedecentreerd gezichtspunt)

RESULTATEN BIJ KINDEREN VAN 4 TOT 6 JAAR

Resultaten van de interviews met behulp van geïllustreerde vignetten

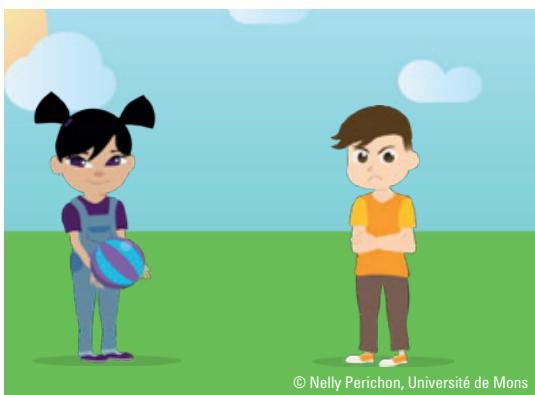
Aan de kinderen uit de derde kleuterklas (gemiddelde leeftijd: 5,3 jaar) werd gevraagd om zich uit te spreken over vijf artikelen van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Ze beantwoordden 24 vragen met betrekking tot 6 geïllustreerde situaties (vignetten).

Kennis van het recht op non-discriminatie

Op grond van gender

© Nelly Perichon, Université de Mons

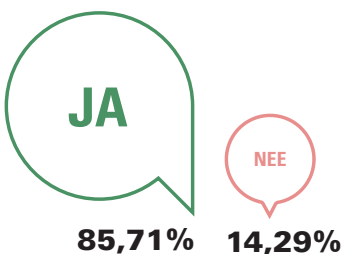
Beschrijving van de illustratie:

Wat het recht op non-discriminatie betreft, werden er twee vignetten voorgelegd aan kinderen uit de derde kleuterklas. Het ene vignet snijdt het thema van genderdiscriminatie aan en het tweede vignet gaat over discriminatie op grond van een lichamelijke handicap.

Afbeelding 11: Vignet over het recht om niet gediscrimineerd te worden op grond van gender, voor kinderen van 4 tot 6 jaar

RECHT OM NIET GEDISCRIMINEERD TE WORDEN OP GROND VAN GENDER GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

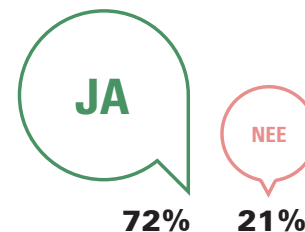
Haar vriend denkt dat het niets voor meisjes is om met de bal te spelen. Heeft ze het recht om met de bal te spelen?

Tijdens de interviews bevroeg men kinderen uit de derde kleuterklas over het recht om niet te worden gediscrimineerd op grond van gender, aan de hand van een vignet met een meisje dat met de bal wil spelen (afbeelding 11). Dit meisje heeft een aanvaring met één van haar klasgenoten die weigert om haar met de bal te laten spelen omdat ze een meisje is.

85,71% van de ondervraagde kinderen uit de derde kleuterklas blijkt te vinden dat het meisje het recht heeft om met de bal te spelen zonder te worden gediscrimineerd op grond van haar geslacht. 14,29% van de kinderen uit de derde kleuterklas vindt echter dat het meisje "niet het recht heeft om met de bal te spelen". Als reden voor hun antwoord stellen ze dat het meisje niet mag spelen omdat de jongen "nee gezegd heeft" of "omdat hier ruzie van gaat komen". Eén van deze kinderen is van mening dat het meisje enkel mag spelen als ze alleen is, maar niet in het gezelschap van de jongen.

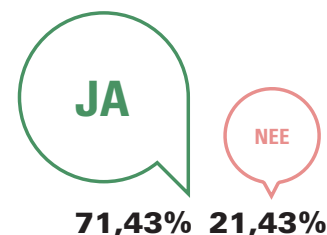
Hebben alle kinderen het recht om met alle speelgoed te spelen?

De meeste ondervraagde kinderen (72%) bevestigen dat alle kinderen met alle speelgoed mogen spelen. Ongeveer 21% van de respondenten vindt dat dit niet zo is. Eén van deze kinderen rechtvaardigt zijn antwoord over het speelgoed door "sommigen wel en anderen niet" te antwoorden. Ten slotte verkiest 7% van de kinderen uit de derde kleuterklas om geen antwoord te geven op deze vraag.

RECHT OM NIET GEDISCRIMINEERD TE WORDEN OP GROND VAN GENDER - EGOCENTRISCH GEZICHTSPUNT:

Als jij met een pop of autootjes wil spelen, heb je dan het recht om dit te doen?

De meeste ondervraagde kinderen (71,43%) antwoorden dat ze het recht hebben om met poppen of autootjes te spelen, zonder discriminatie op grond van geslacht. Van de respondenten deelt 83,33% van de meisjes deze mening en vindt 62,5% van de jongens deze stelling waar.

De overige kinderen (21,43%) antwoorden ontkennend. Eén jongen legt uit dat hij het recht heeft om met autootjes te spelen, maar wil zich niet uitlaten over de poppen. Een meisje antwoordt eenvoudig dat ze gekozen heeft om "nee" te zeggen omdat ze geen zin heeft om daarmee te spelen. 7% van de kinderen verkiest om geen antwoord te geven op deze vraag.

Kennis van het recht op non-discriminatie

Op grond van een handicap

Beschrijving van de illustratie:

Bij het vignet over het recht om niet gediscrimineerd te worden op grond van een handicap hoort een illustratie waarop een jong kind in een rolstoel vraagt om met de autootjes te spelen samen met een groep kinderen. Eerst zitten de kinderen van de groep op een comfortabel speeltapijt waar ze zich vermaken door autootjes op de grond over het tapijt te laten rijden (afbeelding 12).

Afbeelding 12: Vignet over het recht om niet gediscrimineerd te worden op grond van een handicap, voor kinderen van 4 tot 6 jaar – deel 1

HET RECHT OM NIET GEDISCRIMINEERD TE WORDEN OP GROND VAN EEN HANDICAP - GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

Adrien verplaatst zich in een rolstoel, maar dat is geen probleem. Hij kan uit de rolstoel komen en gaan zitten om te spelen. Hij heeft zin om met de autootjes te spelen, samen met jou en je vrienden. Heeft hij het recht om samen met jullie met de autootjes te spelen?

92,9%

7,1%

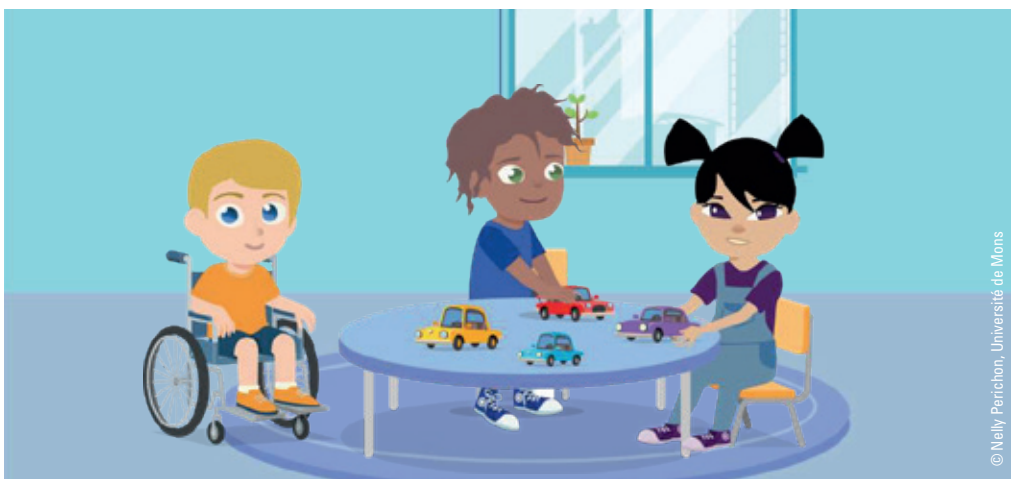
Van de kinderen die antwoorden, is 92,9% het ermee eens dat het jongetje in de rolstoel (afbeelding 12) het recht heeft om mee te komen spelen met de autootjes.

7,1% van de kinderen vindt echter dat de jongen in de rolstoel niet het recht heeft om met de autootjes te spelen. Eén van de kinderen rechtvaardigt zijn antwoord door uit te leggen dat Adrien beter niet meespeelt met de andere kinderen, want "als we ruzie maken, zal zijn been weer pijn doen". Dit kind vindt dat het jongetje in de rolstoel zeker "het recht heeft" om met de autootjes te spelen in de tweede situatie waarin de afgebeelde groep kinderen neerzit en op dezelfde hoogte speelt als het kind in de rolstoel.

Kennis van het recht op non-discriminatie

Op grond van een handicap - vervolg

Beschrijving van de illustratie:

Een volgende illustratie (afbeelding 13) toont dat de kinderen op stoelen zitten en met de autootjes spelen aan een tafel op dezelfde hoogte als de jongen in de rolstoel. Het jongetje in de rolstoel vraagt opnieuw of hij mee mag spelen.

Afbeelding 13: Vignet over het recht om niet gediscrimineerd te worden op grond van een handicap, voor kinderen van 4 tot 6 jaar – deel 2

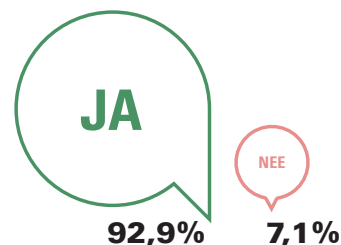
HET RECHT OM NIET GEDISCRIMINEERD TE WORDEN OP GROND VAN EEN HANDICAP - GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

Jij en je vrienden beslissen nu om aan tafel te spelen. Adrien heeft nog altijd zin om met de autootjes te spelen samen met jou en je vrienden. Heeft hij het recht om samen met jullie met de autootjes te spelen?

In de tweede situatie is 100% van de ondervraagde kinderen uit de derde kleuterklas van mening dat de jongen in de rolstoel het recht heeft om mee met de autootjes te spelen op voorwaarde dat de autootjes binnen zijn bereik op een tafel staan (afbeelding 13).

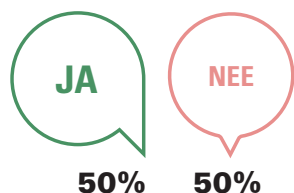
Heeft hij het recht om dezelfde spelletjes te spelen als jij?

De resultaten geven aan dat 92,9% van de kinderen vindt dat het jongetje in de rolstoel het recht heeft om dezelfde spelletjes te spelen als de anderen, zonder gediscrimineerd te worden op grond van zijn handicap. 7,1% van de kinderen is van mening dat dit kind niet het recht heeft om dezelfde spelletjes te spelen omdat hij het risico loopt zich pijn te doen. Eén van de kinderen legt uit dat hij niet het recht heeft om dezelfde spelletjes te spelen “omdat hij zich pijn kan doen, maar als hij geen pijn heeft, mag hij meespelen”.

RECHT OM NIET GEDISCRIMINEERD TE WORDEN OP GROND VAN EEN HANDICAP - EGOCENTRISCH GEZICHTSPUNT:

Heb jij het recht om hem te beletten met de autootjes te spelen omdat hij in een rolstoel zit?

Ondervraagd over de naleving van het recht op non-discriminatie vindt 50% van de kinderen dat ze niet het recht hebben om het jongetje in de rolstoel te verbieden mee te spelen omwille van zijn handicap. Meerdere kinderen rechtvaardigen hun antwoord door te zeggen “dat het niet lief is” om hem niet te laten meespelen met de autootjes.

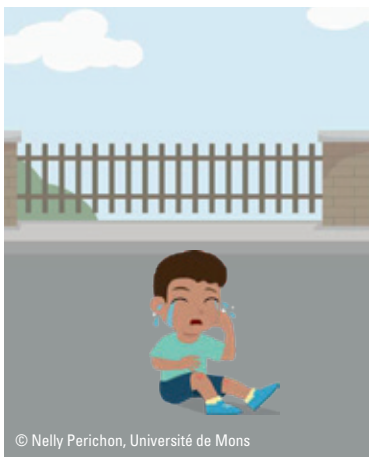
50% van de kinderen antwoordt dat ze het recht hebben om te beletten dat dit kind meespeelt omwille van zijn handicap. Sommige kinderen rechtvaardigen hun antwoord liever niet en anderen antwoorden eenvoudig dat het jongetje niet aan de autootjes kan omdat de autootjes moeilijk bereikbaar zijn als ze op het tapijt liggen. Blijkbaar kan het werkwoord “beletten” in het vignet ertoe leiden dat kinderen de vraag niet helemaal begrijpen.

Van de respondenten vindt 66,6% van de meisjes en 37,5% van de jongens dat ze niet het recht hebben om de jongen in de rolstoel te beletten met de autootjes te spelen.

Kennis van het recht op gezondheid

Beschrijving van de illustratie:

Het voorgelegde vignet vraagt de kinderen om vier vragen te beantwoorden met behulp van twee illustraties, om zo hun kennis en naleving van het recht op gezondheid en de toegang tot gezondheidszorg te beoordelen. Op de eerste illustratie zien de ondervraagde kinderen een kind dat alleen op de grond zit op de speelplaats. Het kind wordt afgebeeld met een betrand gezicht en geschaafde knieën.

Afbeelding 14: Vignet over het recht op gezondheid voor kinderen van 4 tot 6 jaar – deel 1

RECHT OP GEZONDHEID GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

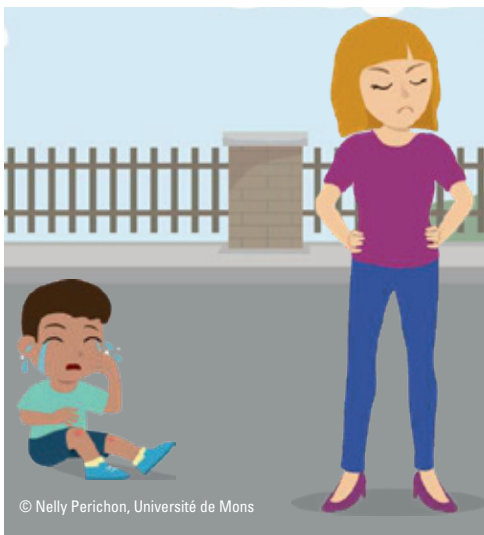
Thomas is een kleine jongen. Hij is gevallen op de speelplaats en heeft zijn knieën erg pijn gedaan. Hij huilt omdat hij zoveel pijn heeft. Heeft hij het recht om geholpen te worden door volwassenen/grote mensen?

100%

100% van de kinderen uit de derde kleuterklas die werden ondervraagd over het recht op verzorging is het erover eens dat het jongetje afgebeeld in het vignet recht heeft op hulp van een volwassene als hij zich bezeerd heeft.

Beschrijving van de illustratie:

Deze illustratie van het recht op gezondheid verschilt lichtjes van afbeelding 14. Het jonge gewonde kind is in dezelfde houding afgebeeld (scheuren en geschaafde knieën) en er is een volwassen figuur aan de illustratie toegevoegd. De volwassene heeft een starre houding (rug recht en handen op de heupen) dicht bij het jonge kind. Het gezicht van de volwassene is gesloten en ze lijkt van streek. Ze kijkt het kind niet aan.

Afbeelding 15: Vignet over het recht op gezondheid, voor kinderen van 4 tot 6 jaar – deel 2

RECHT OP GEZONDHEID GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

Een mevrouw houdt toezicht op de speelplaats. Moet de mevrouw het kind dat zich pijn gedaan heeft helpen?

Met deze vraag wordt de naleving van het recht op gezondheid gemeten. Bij de vraag hoort een illustratie die lichtjes verschilt: het jonge, gewonde kind wordt afgebeeld in dezelfde houding (in tranen en met geschaafde knieën), maar er staat een volwassene in een stijve houding (rechte rug en handen op de heupen) dichtbij het jonge kind. De ogen van de volwassene zijn gesloten en haar gezicht drukt duidelijk ongenoegen uit.

85,7% van de kinderen die zijn ondervraagd over de naleving van het recht op zorg is van mening dat de volwassene het gewonde kind moet helpen. 14,3% van de kinderen vindt echter dat de volwassene niet verplicht is om het gewonde kind te helpen. Sommigen van deze kinderen antwoorden dat de volwassene het kind niet moet helpen omdat "ze niet erg tevreden is". Het antwoord van sommige kinderen lijkt dus beïnvloed te worden door de gezichtsuitdrukking van de afgebeelde volwassene (gefronste wenkbrauwen en gesloten uitdrukking).

RECHT OP GEZONDHEID GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

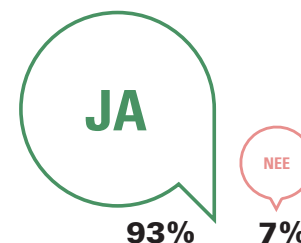
Als de mevrouw niet wil helpen, heeft het gewonde kind dan toch het recht om geholpen te worden door de mevrouw?

Wat de kennis van het recht op gezondheid betreft, bevestigt 100% van de ondervraagde kinderen van 4 tot 6 jaar dat het gewonde jongetje recht heeft op hulp van de volwassene, ook al wil deze laatste hem niet helpen. Kinderen die eerder hadden geantwoord dat de volwassene het kind niet systematisch moet helpen, blijken toch te erkennen dat het gewonde kind recht heeft op hulp van de aanwezige volwassene.

RECHT OP GEZONDHEID EGOCENTRISCH GEZICHTSPUNT:

Heb je recht op hulp van de groten/volwassenen als je je pijn doet?

Wat hun eigen recht op gezondheid betreft, bevestigt 93% van de kinderen dat ze het recht hebben om verzorgd te worden door de volwassene. 7% van de kinderen denkt echter dat ze zelf geen recht hebben op deze verzorging. Kinderen uit de derde kleuterklas die menen dat ze niet systematisch recht hebben op verzorging, voeren de volgende rechtvaardiging aan: "op de speelplaats wel, maar thuis niet".

Kennis van het recht op een toereikende levensstandaard

Voedsel

Beschrijving van de illustratie:

Om de kennis van artikel 27 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind te beoordelen, krijgen kinderen uit de derde kleuterklas diverse vignetten met bijbehorende illustraties te zien. In het eerste vignet over het recht op een toereikende levensstandaard heeft de beschreven situatie betrekking op voedsel. De kinderen krijgen een jongetje te zien (afbeelding 16) dat met een bedrukte uitdrukking en zijn hand op zijn buik voor een lege koelkast staat.

Afbeelding 16: Vignet over het recht op voedsel, voor kinderen van 4 tot 6 jaar – deel 1

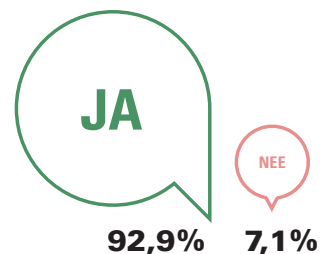
KENNIS VAN HET RECHT OP EEN TOEREIKENDE LEVENSSSTANDAARD (VOEDSEL) - GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

Lucas is een kleine jongen die grote honger heeft. Hij heeft buikpijn omdat hij zoveel honger heeft, maar de koelkast is leeg. Er is niets meer te eten thuis. Heeft Lucas het recht om te eten?

Met de eerste vraag vroeg men aan de kinderen of de jongen recht heeft op voedsel. 100% van de ondervraagde kinderen uit de derde kleuterklas bevestigt dat het jongetje recht heeft op voedsel om zich te voeden.

Moeten grote mensen Lucas te eten geven?

Wat de verantwoordelijkheid van de ouders/voogden van het jongetje betreft, vinden de meeste kinderen (92,9%) dat de ouders/voogden het kind moeten voeden. Van de 7,1% kinderen die deze vraag met 'nee' beantwoordt, legt één kind uit dat de ouders/voogden van het jongetje "eerst naar de winkel moeten gaan en daarna kan hij eten en drinken". Alle ondervraagde kinderen lijken de verantwoordelijkheid van volwassenen in deze situatie te begrijpen.

Afbeelding 17: Vignet over het recht op voedsel, voor kinderen van 4 tot 6 jaar – deel 2

KENNIS VAN HET RECHT OP EEN TOEREIKENDE LEVENSTANDAARD (VOEDSEL) - GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

Grote mensen hebben de koelkast goed gevuld. Lucas heeft nog niet gegeten en heeft grote honger. Heeft Lucas het recht om te eten?

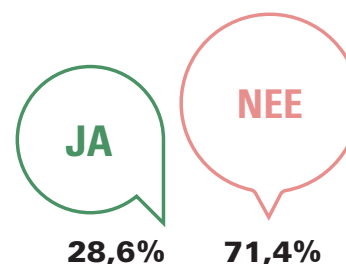
Wanneer het vignet en de illustratie aangeven dat de ouders/voogden van het kind de ijskast goed hebben gevuld, antwoordt 100% van de ondervraagde kinderen uit de derde kleuterklas opnieuw dat het kind recht heeft op voedsel.

Beschrijving van de illustratie:

In dit tweede vignet over het recht op een toereikende levensstandaard is de illustratie iets anders dan in afbeelding 16. De illustratie toont hetzelfde jongetje voor een koelkast die niet langer leeg is. In deze afbeelding staat de koelkast vol met voedsel en het jongetje staat voorovergebogen met zijn hand op zijn buik en dezelfde uitdrukking op zijn gezicht als in afbeelding 16.

KENNIS VAN HET RECHT OP EEN TOEREIKENDE LEVENSTANDAARD (VOEDSEL) - EGOCENTRISCH GEZICHTSPUNT:

Stel je voor dat je net zoals Lucas grote honger hebt. Hebben grote mensen het recht om je te zeggen "nee, je mag niet eten" en mogen ze je beletten om te eten wat er in de koelkast ligt?

Wat hun eigen recht op voedsel betreft, vindt 71,4% van de ondervraagde kinderen uit de derde kleuterklas dat volwassenen niet het recht hebben om hen voedsel te ontfeggen wanneer ze honger hebben. 28,6% van de kinderen vindt echter dat volwassenen hen het recht op voedsel kunnen ontfeggen.

Het is belangrijk hier te vermelden dat sommige kinderen moeite hadden het werkwoord "beletten" te begripfen. Van deze groep kinderen lijkt een klein meisje de vraag echter toch goed te hebben begripfen. Ze is van mening dat volwassenen "het recht hebben om te zeggen dat je niet mag eten", maar "dat grote mensen haar moeten laten eten als ze honger heeft".

Kennis van het recht op een toereikende levensstandaard

Kleding

Beschrijving van de illustratie:

Wat de kennis van het recht op een toereikende levensstandaard betreft, kregen kinderen uit de derde kleuterklas een illustratie te zien waarop een klein meisje, dat een verwaarloosde indruk maakt, heel vuile en beschadigde kleren draagt. Het vignet ondervroeg hen over de kleding van het meisje.

Afbeelding 18: Vignet over het recht op een toereikende levensstandaard, voor kinderen van 4 tot 6 jaar – deel 1 (kleding)

KENNIS VAN HET RECHT OP EEN TOEREIKENDE LEVENSSSTANDAARD (KLEDING) - GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

Dit meisje heet Manon. De kleding van Manon is helemaal vuil en zit vol gaten, maar dat is haar schuld niet. Heeft Manon recht op schone kleding zonder gaten?

92,8%

7,2%

De kinderen uit de derde kleuterklas moeten bepalen of het kleine meisje in het vignet recht heeft op schone kleding in goede staat. Sommige kinderen antwoorden dat "je niet in vuile kleren mag rondlopen". 92,8% van de ondervraagde kinderen is van mening dat het afgebeelde kind recht heeft op schone kleding in goede staat. 7,2% van de kinderen deelt dit standpunt echter niet. Wanneer men hen om een verklaring vraagt, antwoorden deze kinderen dat ze niet weten waarom.

Haar mama wil haar geen schone kleding zonder gaten geven. Heeft Manon het recht om schone kleding in goede staat te hebben?

100%

Kinderen uit de derde kleuterklas krijgen daaronder een tweede illustratie te zien (afbeelding 19). Het kleine meisje op de tekening ziet er nog altijd verwaarloosd uit en strekt haar armen uit naar een vrouwelijke ouderfiguur. De afgebeelde volwassene is goed gekleed en heeft een verzorgd kapsel, maar gunt het kind met vuile, versleten kleding geen blik waardig. 100% van de ondervraagde kinderen uit de derde kleuterklas antwoordt dat het afgebeelde kind recht heeft op schone kleding in goede staat, ondanks de houding van de gezagsfiguur die niet in de noden van het kind lijkt te willen voorzien.

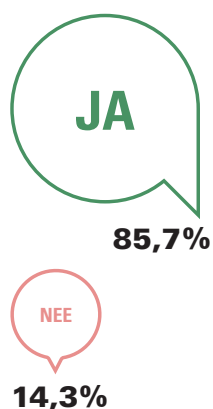
Beschrijving van de illustratie:

In deze tweede illustratie van het recht op een toereikende levensstandaard behoudt het kleine meisje op de tekening haar verwaarloosde uiterlijk (zoals in afbeelding 18) en reikt ze naar een vrouwelijke ouderfiguur. De afgebeelde volwassene is goed gekleed met een net kapsel, maar kijkt niet om naar het kind in de vuile, slonzige kleren.

Afbeelding 19: Vignet over het recht op een toereikende levensstandaard, voor kinderen van 4 tot 6 jaar – deel 2 (kleding)

KENNIS VAN HET RECHT OP EEN TOEREIKENDE LEVENSSSTANDAARD (KLEDING) - GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

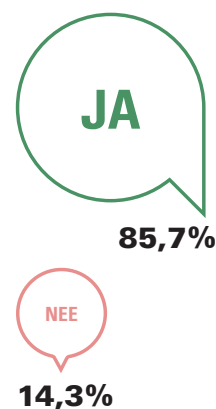
Vind je dat haar mama haar schone kleding moet geven?

Wat de naleving van het recht op een toereikende levensstandaard betreft, in geval van een conflict met een ouderlijke gezagsfiguur, is de meerderheid van de kinderen (85,7%) het ermee eens dat de ouderfiguur in het vignet moet voorzien in de noden van het kind (kleding), ook al wil deze volwassene de noden van het kind niet invullen (afbeelding 19). Sommige kinderen rechtvaardigen hun antwoord door te onderstrepen dat het kind niet in vuile kleren moet blijven rondlopen. De overige ondervraagde kinderen (14,3%) delen deze mening niet. Eén van de kinderen vertelt dat zijn antwoord is beïnvloed door de gezichtsuitdrukking van de afgebeelde volwassene (hand op het voorhoofd, norse uitdrukking, kijkt weg van het kind). Het kind interpreteert deze gezichtsuitdrukking als “nadenkend” en rechtvaardigt zijn antwoord door uit te leggen dat het kind in het vignet geen schone kleding in goede staat moet krijgen omdat de ouderlijke gezagsfiguur “ergens over nadenkt”.

KENNIS VAN HET RECHT OP EEN TOEREIKENDE LEVENSSSTANDAARD (KLEDING) - EGOCENTRISCH GEZICHTSPUNT:

Heb jij het recht, wanneer jouw kleding vuil en versleten is, om schone kleding zonder gaten te krijgen?

Als ze een vraag krijgen over hun eigen recht op een toereikende levensstandaard antwoorden de meeste kinderen uit de derde kleuterklas (85,7%) dat ze inderdaad recht hebben op schone kleding in goede staat, wanneer hun kleding vuil en versleten zou zijn. 14,3% van de kinderen vindt dat ze dit recht niet hebben. Eén van hen rechtvaardigt zijn antwoord door een voorval te vermelden waarbij hij zijn kleren was vergeten in het zwembad. Een ander kind dat deze mening deelt, rechtvaardigt zijn antwoord niet mondeling, maar knikte gewoon nee (er zaten gaten in zijn jeans).

De kennis van het recht op bescherming tegen mishandeling

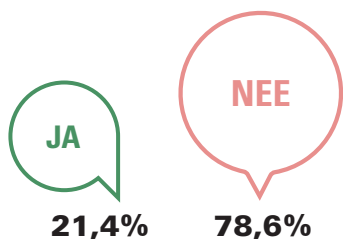
Beschrijving van de illustratie:

Wat de kennis van artikel 19 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind betreft, kregen de kinderen een vignet te zien met twee illustraties (afbeeldingen 20 en 21) en bijbehorende vragen. De eerste illustratie geeft een boos kijkend jongetje weer dat met opgeheven en gebalde vuisten een klein meisje achternazit op de speelplaats.

Afbeeldingen 20 en 21: Illustraties over het recht op bescherming tegen mishandeling (op de speelplaats)

KENNIS VAN HET RECHT OP BESCHERMING TEGEN MISHANDELING GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

Een jongen heeft jouw vriendin geslagen. Heeft de jongen het recht om jouw vriendin te slaan?

De ondervraagde kinderen moeten bepalen of het jongetje “het recht heeft” om het meisje op de illustratie te “slaan”. De meeste kinderen (78,6%) antwoorden dat de jongen niet het recht heeft om het meisje te slaan. 21,4% van de ondervraagde kinderen deelt deze mening echter niet en vindt dat het meisje geen recht heeft op bescherming⁴ tegen mishandeling.

NALEVING VAN HET RECHT OP BESCHERMING TEGEN MISHANDELING (VERANTWOORDELIJKHEID VAN VOLWASSENEN) GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

Mogen de grote mensen/volwassenen de jongen je vriendin laten slaan?

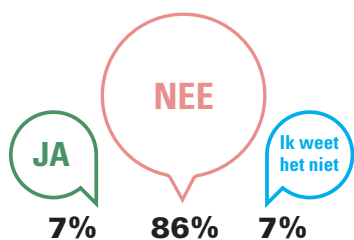
Op de tweede illustratie van het vignet (afbeelding 21) worden de kinderen op dezelfde manier weergegeven. Ditmaal speelt de situatie zich af in de aanwezigheid van een volwassene die niet omkijkt naar de interactie tussen de twee kinderen. Wat de verantwoordelijkheid van volwassenen inzake het recht op bescherming tegen mishandeling betreft, is 100% van de ondervraagde kinderen uit de derde kleuterklas van mening dat volwassenen niet mogen toestaan dat het ene kind het andere kind op de afbeelding slaat.

⁴ Tijdens de interviews in de pilootstudie hebben we vastgesteld dat het woord “bescherming” slecht werd begrepen door kinderen jonger dan 5 jaar. De vraag werd daarom eenvoudig en direct geformuleerd.

KENNIS VAN HET RECHT OP BESCHERMING TEGEN MISHANDELING EGOCENTRISCH GEZICHTSPUNT:

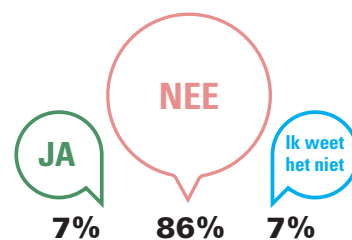
Hebben anderen (klein of groot) het recht om je te slaan?

Wat hun eigen recht op bescherming tegen mishandeling betreft, antwoordt 86% van de kinderen uit de derde kleuterklas aan wie de vragen met illustraties werden voorgelegd (afbeeldingen 20 en 21) dat anderen (klein of groot) niet het recht hebben om hen te slaan. 7% van de kinderen deelt deze mening niet en vindt dat ze niet het recht hebben om beschermd te worden tegen mishandeling. De overige kinderen (7%) geven geen antwoord rond dit onderwerp.

KENNIS VAN HET RECHT OP BESCHERMING TEGEN MISHANDELING EGOCENTRISCH GEZICHTSPUNT:

Heb jij het recht om anderen te slaan?

De meeste kinderen uit de derde kleuterklas zijn van mening dat ze niet het recht hebben om andere kinderen te mishandelen (86%). 7% van de respondenten vindt dat ze "het recht" hebben om klappen uit te wisselen met andere kinderen. De overige ondervraagde kinderen (7%) onthouden zich wanneer de vraag samen met de illustraties wordt gesteld (afbeeldingen 20 en 21).

De kennis van het recht op vrije tijd

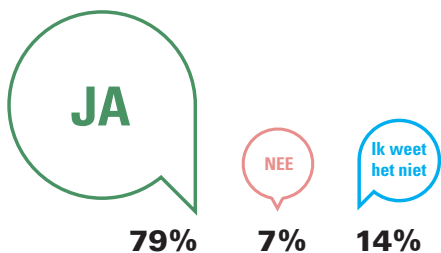
Beschrijving van de illustratie:

Het recht op vrije tijd wordt aangesneden met een vraag en bijbehorende eenvoudige illustratie waarop een lachend personage met de bal gaat spelen (afbeelding 22).

Afbeelding 22: Vignet rond het recht op vrije tijd, voor kinderen van 4 tot 6 jaar

KENNIS VAN HET RECHT OP VRIJE TIJD GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

Het meisje op deze prent heet Ling. Ze wil heel graag met de bal spelen. Heeft ze het recht om met de bal te spelen?

Wat het recht op vrije tijd betreft (afbeelding 22) vindt de meerderheid van de ondervraagde kinderen uit de derde kleuterklas (79%) dat het afgebeelde kind in het vignet recht heeft op vrije tijd. Bij de overige respondenten (7%) specificeren sommige kinderen mondeling dat het kind niet het recht heeft om te spelen als er iets beschadigd kan raken en 14% van de kinderen geeft liever geen antwoord op deze vraag over het recht op vrije tijd.

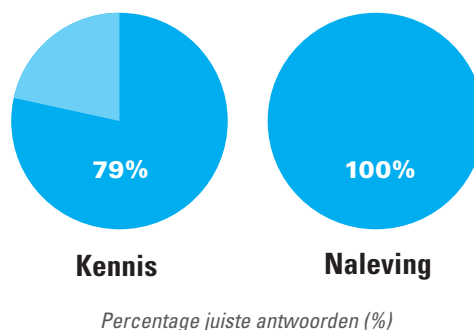
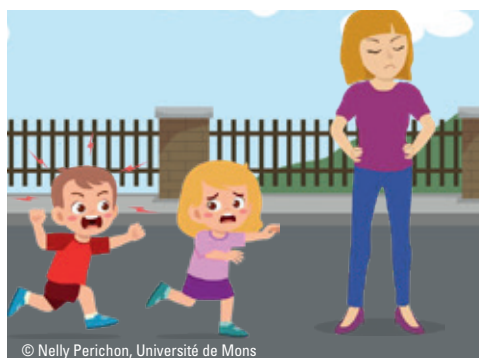
Vergelijking tussen kennis en naleving

Bij de ondervraagde kinderen uit de derde kleuterklas (4-6 jaar) lijkt het interessant om na te gaan welke verschillen er bestaan tussen de kennis en de naleving van kinderrechten in het evaluatie-instrument.

HET RECHT OP BESCHERMING TEGEN MISHANDELING, BIJ KINDEREN VAN 4 TOT 6 JAAR - GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

Enerzijds kent 79% van de kinderen van 4 tot 6 jaar het recht op bescherming en vindt dat het kleine meisje in het vignet het recht heeft om te worden beschermd tegen mishandeling. 21% van de kinderen kent dit recht niet.

Anderzijds blijkt in deze situatie 100% van de kinderen achter de toepassing van dit recht te staan en ook te vinden dat de volwassene moet ingrijpen. Bij een minderheid van de kinderen blijken de antwoorden over de kennis en de naleving van het recht op bescherming dus enigszins uiteen te lopen.

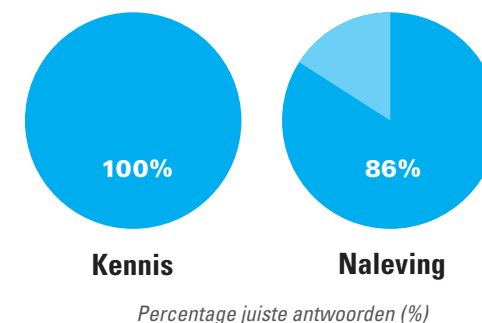
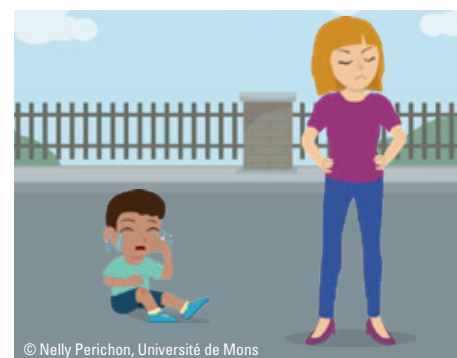

Grafiek 5: Vergelijking van de antwoorden over de kennis en de naleving van het recht op bescherming tegen mishandeling, bij kinderen tussen 4 en 6 jaar (gedecentreerd gezichtspunt)

HET RECHT OP GEZONDHEID, BIJ KINDEREN VAN 4 TOT 6 JAAR GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

In de groep ondervraagde kinderen van 4 tot 6 jaar blijkt 100% van de kinderen het recht op gezondheid te kennen en vindt dat het jonge, gewonde kind afgebeeld in het vignet recht heeft op hulp van de volwassene.

Bovendien blijkt 86% van de kinderen in deze leeftijdsgroep achter de toepassing van dit recht te staan en vindt dat de volwassene moet ingrijpen in deze situatie (grafiek 6). De antwoorden van de kinderen rond de naleving en de kennis van het recht op gezondheid verschillen enigszins. Een minderheid van de kinderen blijkt dit recht te kennen, maar er toch niet systematisch achter te staan in deze specifieke situatie waarin de volwassene het kind niet wil helpen. Sommige kinderen verklaren dat de gezichtsuitdrukking van de volwassene hun antwoord heeft beïnvloed.

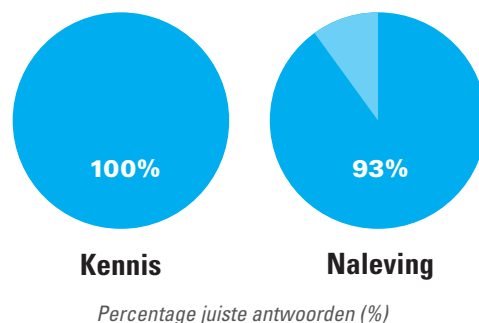

Grafiek 6: Vergelijking van de antwoorden over de kennis en de naleving van het recht op gezondheid, bij kinderen tussen 4 en 6 jaar (gedecentreerd gezichtspunt)

HET RECHT OP EEN TOEREIKENDE LEVENSTANDAARD (VOEDSEL), BIJ KINDEREN VAN 4 TOT 6 JAAR - GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

In de ondervraagde groep kinderen van 4 tot 6 jaar kent 100% van hen het recht op een toereikende levensstandaard en vindt dat het kind afgebeeld in het vignet recht heeft op een behoorlijke levensstandaard.

Bovendien blijkt 93% van de kinderen achter de toepassing van dit recht te staan en te vinden dat volwassenen moeten ingrijpen in deze situatie. De antwoorden van de kinderen rond de kennis en de naleving van het recht op een toereikende levensstandaard verschillen enigszins. Een minderheid van de kinderen blijkt dit recht te kennen, maar er niet noodzakelijk achter te staan in deze situatie waarin het kind niet onmiddellijk toegang heeft tot een voedselbron (grafiek 7). Eén van de ondervraagde kinderen legt uit dat het kind rechtstreeks toegang tot voedsel moet hebben om het recht toe te passen en gaf er de voorkeur aan om te antwoorden dat de ouders eerst “boodschappen moeten doen”.

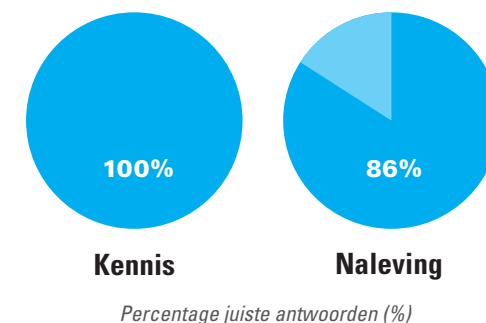

Grafiek 7: Vergelijking tussen de kennis en de naleving van het recht op een toereikende levensstandaard (voedsel) bij kinderen tussen 4 en 6 jaar (gedecentreerd gezichtspunt)

DE KENNIS EN DE NALEVING VAN HET RECHT OP EEN TOEREIKENDE LEVENSTANDAARD (KLEDING), BIJ KINDEREN VAN 4 TOT 6 JAAR GEDECENTREERD GEZICHTSPUNT:

Enerzijds kent 100% van de kinderen tussen 4 en 6 jaar dit recht en vindt dat het kind recht heeft op een toereikende levensstandaard en specifiek op kleding.

Anderzijds blijkt 86% van de kinderen achter de toepassing van dit recht te staan in deze situatie en van mening te zijn dat de gezagsfiguur schone kleding moet verstrekken. De antwoorden over de kennis en de naleving van het recht op een toereikende levensstandaard (kleding) kunnen enigszins verschillen. Een minderheid van kinderen blijkt dit recht te kennen, maar er toch niet noodzakelijk achter te staan in deze situatie waarin de gezagsfiguur op de illustratie een specifieke houding heeft (grafiek 8).

Grafiek 8: Vergelijking tussen de kennis en de naleving van het recht op een toereikende levensstandaard (kleding) bij kinderen van 4 tot 6 jaar (gedecentreerd gezichtspunt)

4

SAMENVATTING VAN DE RESULTATEN

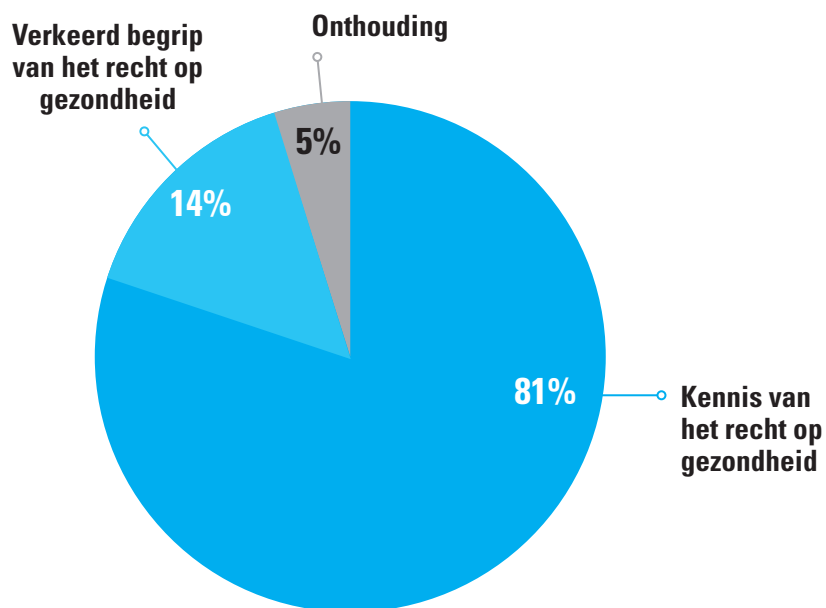
Samenvatting van de resultaten van interviews over de kennis van kinder-
rechten bij 2,5- tot 6-jarigen voor de volledige steekproef.

De kennis van het recht op gezondheid

Wat de vragen over de kennis van het recht op gezondheid betreft, stellen we vast dat van alle ondervraagde kinderen **81%** van de kinderen tussen 2,5 en 6 jaar in staat is om een antwoord te geven waaruit blijkt dat ze dit recht kennen.

81% van de ondervraagde kinderen blijkt de vragen over het recht op gezondheid juist te beantwoorden (al dan niet in een conflictsituatie met een gezagsfiguur). De overige kinderen (**14%**) kennen dit recht niet of antwoorden liever niet (**5%**).

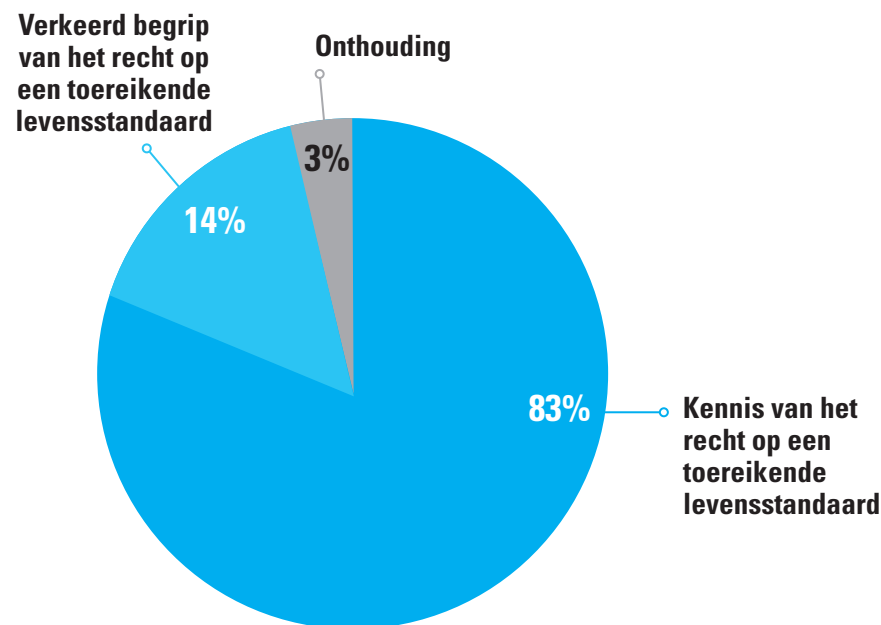

Grafiek 9: Kennis van het recht op gezondheid: resultaten van de kinderen van 2,5 tot 6 jaar

De kennis van het recht op een toereikende levensstandaard

Wat de vragen over het recht op een toereikende levensstandaard betreft, stellen we in grafiek 10 vast dat **83%** van de kinderen van 2,5 tot 6 jaar aangeeft dat ze dit recht kennen. **14%** van de kinderen blijkt dit recht echter niet te kennen en **3%** van de kinderen geeft geen antwoord rond dit onderwerp.

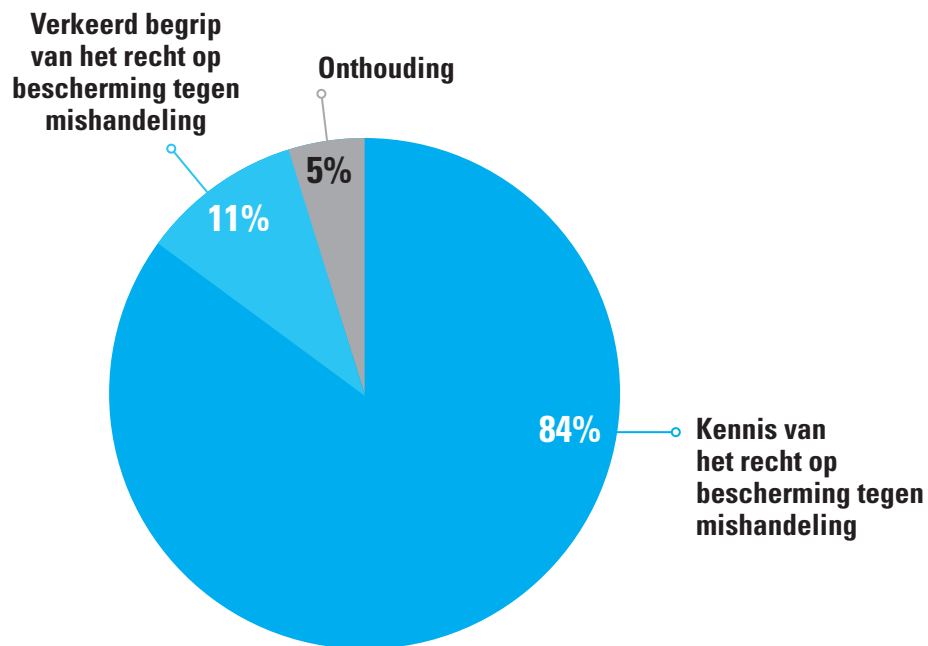

Grafiek 10: Kennis van het recht op een toereikende levensstandaard: resultaten van de kinderen van 2,5 tot 6 jaar

De kennis van het recht op bescherming tegen mishandeling

84% van de ondervraagde kinderen antwoordt bevestigend op vragen die nagaan of ze het recht op bescherming tegen mishandeling kennen. Wat de overige respondenten betreft, blijkt dat **11%** van de kinderen dit recht niet kent en dat **5%** van de kinderen geen antwoord geeft.

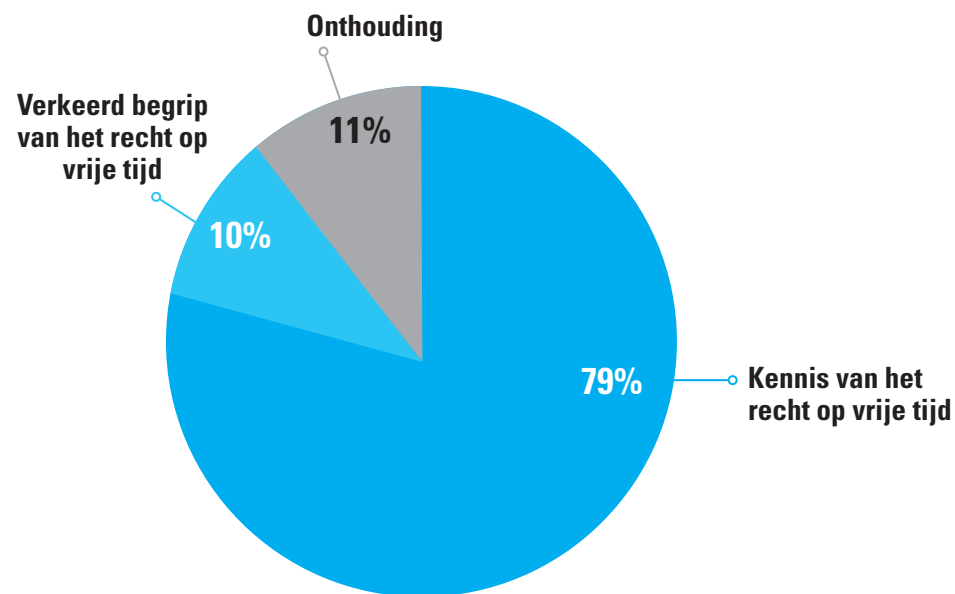

Grafiek 11: Kennis van het recht op bescherming tegen mishandeling: resultaten van de kinderen van 2,5 tot 6 jaar

De kennis van het recht op vrije tijd

Uit de antwoorden van kinderen op vragen over het recht op vrije tijd blijkt dat **79%** van hen dit recht kent. **10%** van de kinderen kent dit recht echter niet en de overige **11%** van de kinderen beantwoordt deze vraag niet (grafiek 12).

Grafiek 12: Kennis van het recht op vrije tijd: resultaten van de kinderen van 2,5 tot 6 jaar

Van de 51 ondervraagde kinderen van 2,5 tot 6 jaar (100% van de steekproef) blijkt 82% met succes te antwoorden op de gesloten vragen om hun kennis van vier artikelen van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind te toetsen (recht op een toereikende levensstandaard, recht op gezondheid, recht op bescherming tegen mishandeling en recht op vrije tijd). 18% van de kinderen die deelnemen aan de interviews is niet in staat om op deze gesloten vragen over de kennis van kinderrechten te antwoorden.

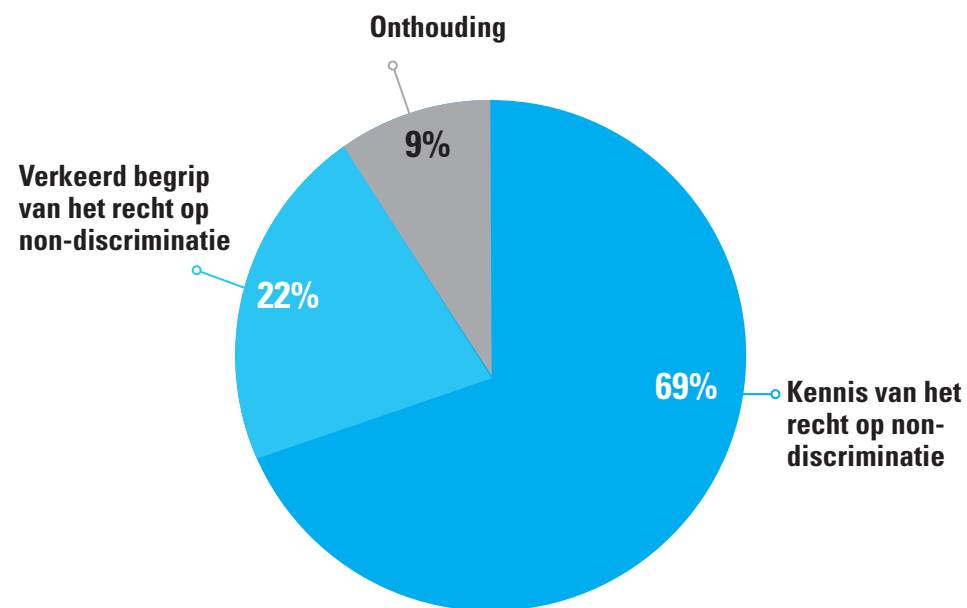
Dit betekent dat de meerderheid van de kinderen in staat is om juist te antwoorden op vragen over hun kennis van kinderrechten wanneer bij deze vragen vignetten horen met een specifieke context en illustraties.

De kennis van het recht op non-discriminatie

Van de 51 kinderen die deelnamen aan de interviews hebben enkel de oudste kinderen de vragen over het recht op non-discriminatie beantwoord. De verkregen resultaten tonen aan dat **69%** van hen dit recht kent (grafiek 13). **22%** van de kinderen van 4 tot 6 jaar blijkt dit recht niet te kennen. De overige kinderen (**9%**) geven geen antwoord op deze vragen.

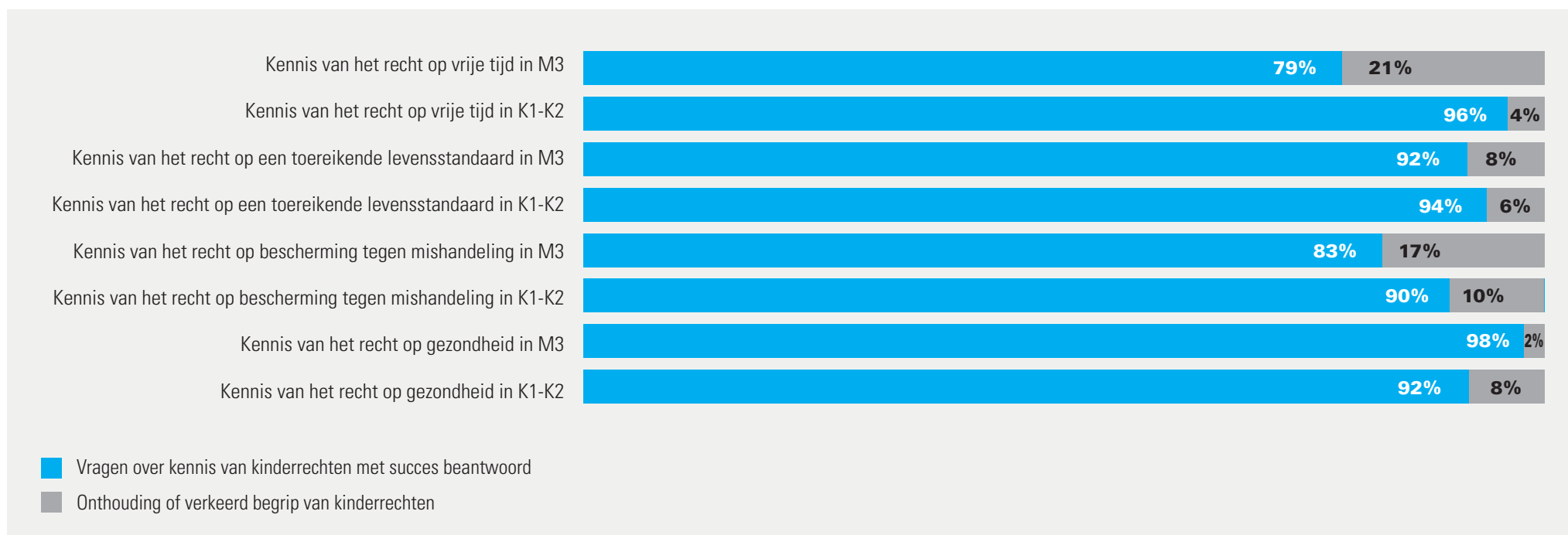

Grafiek 13: Kennis van het recht op non-discriminatie: resultaten van de kinderen van 4 tot 6 jaar

Vergelijking van de resultaten van kinderen uit groep 1 (K1-K2) en groep 2 (K3) voor de gesloten vragen

Op basis van de antwoorden op de vragen over de kennis van vier artikelen van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind kunnen we de resultaten van kinderen uit de eerste en tweede kleuterklas (K1-K2) vergelijken met die van de derde kleuterklas (grafiek 14).

De resultaten van kinderen uit groep 1 en groep 2 lijken erop te wijzen dat de meeste kinderen uit K1-K2 het makkelijker vinden om vragen over het recht op een toereikende levensstandaard, het recht op bescherming tegen mishandeling en het recht op vrije tijd te beantwoorden dan kinderen uit de derde kleuterklas (K3). De resultaten van **98%** van de kinderen uit K3 lijken erop te wijzen dat ze een betere **kennis van het recht op gezondheid** hebben dan kinderen uit de eerste en tweede kleuterklas (**92%**).

Grafiek 14: Vergelijking van de antwoorden van groep 1 (K1 en K2) en van groep 2 (K3) op vragen over kinderrechten
Antwoorden op de vragen ter beoordeling van de kennis van kinderrechten bij kinderen uit groep 1 (K1-K2) en groep 2 (K3)

5 CONCLUSIE

Vanaf twee en een half jaar kunnen kinderen vragen over hun fundamentele rechten bewust beantwoorden. Het is uiteraard voor zo'n jonge kinderen niet makkelijk om hun rechten mondeling te omschrijven. Dankzij geïllustreerde vignetten die speciaal voor deze studie zijn gemaakt – met tekeningen die verwijzen naar sprekende situaties in een vertrouwde context – kregen kinderen de mogelijkheid om hun nog prille visie op hun eigen rechten en die van andere kinderen te verduidelijken.

Een baanbrekend onderzoek

Dit ludieke evaluatie-instrument combineert vignetten, tekeningen en vragen, en stelde ons in staat om naar de kennis van deze kinderen van 2,5 tot 6 jaar te peilen, omdat het op hun leeftijd is afgestemd. De vragen werden telkens in een bepaalde context geplaatst, aan de hand van tekeningen die een situatie uitbeelden. Op die manier konden jonge kinderen uit de kleuterklas zich uitspreken over kinderrechten en de concrete uitoefening ervan, in uiteenlopende domeinen zoals het recht op een toereikende levensstandaard, het recht op gezondheid, het recht op bescherming tegen mishandeling en het recht op vrije tijd.

Deze bevindingen behoren tot de belangrijkste bijdragen van de studie in kwestie, uitgevoerd onder leiding van onderzoekers van de Service Education et Sciences de l'Apprentissage (UMONS), in samenwerking met UNICEF België. Het gaat om een baanbrekende studie die deel uitmaakt van het allereerste onderzoek in België rond de kennis van kinderen over hun eigen rechten, zoals die zijn vastgelegd in het Verdrag inzake de rechten van het kind. Hierdoor beschikken we over een referentiebasis die deze kennis beoordeelt bij kinderen van 2,5 tot 6 jaar en hergebruikt en gewijzigd kan worden bij volgende onderzoeken.

Vanzelfsprekend verliep dit onderzoek niet zonder moeilijkheden. Zo bleek het heel moeilijk voor kinderen om abstracte woorden te begrijpen, en dan vooral het woord dat centraal staat in ons onderzoekswerk. Bij de ongeveer vijftig kinderen die we hebben geïnterviewd bleek een minderheid het woord "recht" te verwarren met fonetisch gelijkende woorden. Anderen hechtten aan het woord "recht" de betekenis van "rechtdoor" en dachten aan "rechtdoor gaan".

Deze logische verwarringen stemden overeen met het advies van deskundigen in de Discussion paper van UNICEF (2021) over het begrip van het woord "recht". Slechts 47% van de kinderen van 2,5 tot 4 jaar en 42% van de kinderen van 4 tot 6 jaar vonden dat alle kinderen rechten hebben.

Ondanks dit kleine probleem bleek uit de gevarieerde antwoorden die ondervraagde kinderen in het kader van deze studie gaven dat jonge kinderen, wanneer ze op kinderniveau worden ondervraagd, in een duidelijke en herkenbare context, heel goed in staat zijn om zeer concrete rechten te herkennen, zoals het recht op een toereikende levensstandaard of het recht op vrije tijd.

Resultaten: enkele opmerkelijke vaststellingen

Nous pouvons même affirmer que ces enfants, âgés de 2,5 à 6 ans, ont répondu avec aisance. We kunnen zelfs stellen dat deze kinderen van 2,5 tot 6 jaar er makkelijk in slaagden een antwoord te geven op de meeste vragen die expliciet handelden over vier artikelen van het Verdrag inzake de rechten van het kind, waarin goed herkenbare rechten aan bod komen: het recht op een toereikende levensstandaard, het recht op gezondheid, het recht op bescherming tegen mishandeling, het recht op vrije tijd. **82% van de ondervraagde kinderen van 2,5 tot 6 jaar beantwoordde met succes gesloten vragen over hun kennis van deze vier rechten, in een specifieke context en met illustraties erbij.**

Kinderen van 4 tot 6 jaar kennen over het algemeen hun eigen rechten en zijn in staat om ervoor op te komen, en dan specifiek voor het recht op non-discriminatie op grond van geslacht. Sommige antwoorden van kinderen lijken er echter op te wijzen dat er meer nadruk moet worden gelegd op de kennis van kinderen over genderkwesties. Maar 62,5% van de jongens van 4 tot 6 jaar vindt bijvoorbeeld dat ze net zo goed het recht hebben om met poppen als met autootjes mogen spelen, tegenover 83,3% bij de meisjes.

We wijzen er ook op dat kinderen moeilijkheden kunnen ondervinden om op te komen voor het recht op non-discriminatie van andere kinderen, en dan specifiek als het gaat om discriminatie op grond van een handicap. 50% van de ondervraagde kinderen meende het recht te hebben om een kind te beletten te spelen, omwille van zijn of haar handicap. We kunnen ervan uitgaan dat hun antwoorden afhankelijk zijn van hun interpretatie van de voorgestelde situaties.

Ondanks de diepgewortelde overtuiging dat kinderrechten afhankelijk zijn van de goede wil van volwassenen, aarzelt slechts een minderheid van 2,5- tot 4-jarige kinderen om te antwoorden rond hun recht op gezondheid of hun recht op een toereikende levensstandaard, wanneer de uitoefening van deze rechten wordt voorgesteld in een conflictsituatie met een volwassen gezagsfiguur. Zo aarzelt 9% van de kinderen om te antwoorden op de vraag "heb je het recht om te eten als je honger hebt?"

De meerderheid van de kinderen tussen 4 en 6 jaar beantwoordt vragen over het recht op gezondheid doorgaans beter. 100% van de kinderen van 4 tot 6 jaar vindt dat kinderen recht op

verzorging hebben⁵ ook al weigert een volwassene om hen te helpen. Bij de jongste kinderen (2,5 tot 4 jaar) vindt 91% dat ze recht op verzorging hebben, ongeacht de mening van de autoriteitsfiguur of volwassene naast hen.

Wanneer we de resultaten van kinderen uit de eerste en tweede kleuterklas naast die van kinderen uit de derde kleuterklas leggen, blijken de jongste kinderen makkelijker een antwoord te geven op basisvragen over de kennis van kinderrechten, in het bijzonder het recht op bescherming tegen mishandeling, het recht op een toereikende levensstandaard en het recht op vrije tijd. Dit staat in contrast met de antwoorden van oudere kinderen die het iets moeilijker hebben om gesloten vragen over de kennis van deze specifieke rechten te beantwoorden.

We kunnen ervan uitgaan dat de kenniskloof toeneemt vanaf de kleuterschool en zich snel scherper kan aftekenen met de jaren en in functie van de sociaal-economische achtergrond van kinderen. Voorts stellen we ook vast dat, volgens de verklaringen van een minderheid van de kinderen, de rechten er thuis en op school niet altijd hetzelfde uitzien.

Wanneer kinderen van 2,5 tot 6 jaar mondeling worden ondervraagd over hun kennis rond kinderrechten zijn ze minder zelfverzekerd en zijn hun antwoorden over rechten die ze hebben meer ontwijkend. Stellen we halfgesloten vragen over kinderrechten, als aanvulling op gesloten vragen met geïllustreerde vignetten, dan stellen we vast **dat maar 18% van de jonge kinderen vindt dat ze hun rechten kennen en de mondelinge vragen met succes beantwoordt zonder illustraties en context.**

Aanbevelingen

Deze resultaten onderstrepen sterk dat het noodzakelijk is om programma's te ontwikkelen die jonge kinderen voorlichten over hun rechten, maar dat deze kennisoverdracht moet gebeuren in een duidelijke, realistische context, waarin rechten concreet worden toegepast, zodat kinderen deze rechten beter kennen, begrijpen, ervoor kunnen opkomen en ze bevorderen.

We moeten in het bijzonder de ontwikkeling aanmoedigen van instrumenten die de nadruk leggen op non-discriminatie op grond van geslacht⁶ en een handicap, zoals blijkt uit de studieresultaten die aantonen dat de kennis van deze rechten extra aandacht verdient.

Dit onderzoek toont aan dat **kinderen kinderrechten veel makkelijker begrijpen door aangeboden informatie in een context te plaatsen**. Heel concrete visuele hulpmiddelen, die mondeling worden toegelicht, blijken van cruciaal belang. Door programma's en instrumenten te ontwikkelen die kinderen bewustmaken rond kinderrechten gaan ze deze rechten beter begrijpen, niet alleen op school, maar in hun hele levenssfeer: in hun privéleven, op school, buiten school, enz.

In de toekomst kan ander onderzoek uitwijzen welke talrijke, nog weinig bekende factoren mee bepalen in hoeverre kinderen hun rechten begrijpen. In de eerste plaats denken we daarbij aan de invloed van sociaal-culturele factoren op de verschillen in de kennis en de opvattingen over rechten bij jonge kinderen. Op basis van vaststellingen in het veld door educatieve, maatschappelijke en zorgpartijen die wij hebben ontmoet, kunnen we ervan uitgaan dat het sociaal-culturele niveau van kinderen een invloed uitoefent op hun begrip van het woord "recht" en op hun interpretatie van de beelden. Door middel van aanvullend onderzoekswerk zouden we de methode om jongeren te benaderen kunnen verfijnen en voorlichting rond solidair wereldburgerschap en kinderrechten kunnen optimaliseren voor uiteenlopende leeftijdsgroepen.

⁵ Jonge geïnterviewde kinderen bleken toch in staat om vragen over kinderrechten te beantwoorden vanuit egocentrisch gezichtspunt en vanuit gedecentreerd gezichtspunt. Hun resultaten variëren afhankelijk van de context. Bij kinderen uit de derde kleuterklas stellen we bijvoorbeeld vast dat sommige kinderen vragen over het recht op gezondheid van andere kinderen (gedecentreerd gezichtspunt) beter beantwoorden dan vanuit egocentrisch standpunt. 100% van de ondervraagde kinderen uit de derde kleuterklas antwoordde dat het gewonde jongetje recht op hulp van een volwassene heeft. Vanuit egocentrisch standpunt vindt echter 93% van de kinderen dat volwassenen hen moeten helpen wanneer ze gewond zijn..

⁶ Wat discriminatie op grond van geslacht en problemen met genderstereotypen betreft, kan het relevant zijn om extra aandacht te besteden aan personages die worden afgebeeld en opgevoerd in instrumenten ter beoordeling van de kennis van kinderrechten en in andere pedagogische hulpmiddelen.

AWESOME TIMES

Het belang van kinderrechteneducatie

Zonder aangepast onderwijs over kinderrechten lopen jonge kinderen het risico om beïnvloed te blijven door het eeuwige “je hebt het recht niet om” dat al generaties lang een stempel op hun kindertijd drukt. Bij alles wat ze niet mogen, krijgen ze deze uitroep te horen waardoor ze rechten associëren met wat verboden is in hun wereldvisie. Dat ze zelf drager zijn van rechten lijkt daardoor slechts een abstracte of onbekende werkelijkheid.

Taal ontwikkelt zich door sociale interactie en kinderen leren uit hun ervaringen en uitwisselingen met hun omgeving hoe ze gaandeweg hun eigen standpunt kunnen verwoorden. Bijgevolg worden jonge kinderen onvermijdelijk beïnvloed door negatieve of positieve connotaties verbonden aan woorden die volwassenen gebruiken. Zoals eerder onderzoek heeft aangetoond (Coquet, 2020), hebben jonge kinderen de neiging om uitspraken te herhalen in een context die overeenstemt met situaties waarin ze een volwassene vaak een opmerking hebben horen maken of een uitspraak hebben horen doen. Wanneer **een volwassene het woord “recht” gebruikt in een systematisch negatieve context** en met een bepaalde toon (bijvoorbeeld om het kind een standje te geven), dan **dreigen jonge kinderen te denken dat dit woord vooral van toepassing is op negatieve situaties** en wordt het geassocieerd met regels overtreden.

Bovendien wijzen de resultaten van de studie erop dat het recht op een toereikende levensstandaard makkelijk wordt begrepen door jonge kinderen. Het recht om voldoende te drinken en te eten en het recht om kleding in goede staat te dragen, laten kinderen niet onverschillig omdat deze rechten aansluiten bij hun leven als kind.

Aanvullend onderzoek zou licht kunnen werpen op het inzicht van kinderen in **zelfbeschikkingsrechten – het recht op autonomie, het recht om deel te nemen aan beslissingen** – aangezien sommige kinderen geneigd zijn om het recht op een toereikende levensstandaard voorrang te geven op rechten die om autonomie draaien.

Onze studie wil bijdragen aan de bestaande literatuur over de kennis van jonge kinderen over kinderrechten. Ze verschaft een innovatief instrument om de kennis van kinderrechten te beoordelen en werpt nieuw licht op de kennis en naleving van kinderrechten bij kinderen tussen 2,5 en 6 jaar.

Het onderzoek bevestigt dat er weinig maatregelen zijn genomen om jonge kinderen voor te lichten over kinderrechten. Dit onderzoekswerk is niet exhaustief. Het gaat louter om een referentiebasis. De studie toont aan hoe belangrijk kinderrechteneducatie is en zet ons ertoe aan om na te denken over de plaats van deze rechten in leerplannen. Maar deze studie toont in de eerste plaats aan dat we **aangepast en doelgericht educatief materiaal nodig hebben voor onderwijs rond kinderrechten**.

Hierbij gaat het om realistisch, gecontextualiseerd beeldmateriaal dat aansluit bij het leven van jonge kinderen en hen in staat stelt om het recht op non-discriminatie beter te begrijpen. Pedagogische methodes en activiteiten moeten afgestemd zijn op de psychocognitieve en sociale ontwikkeling van jonge kinderen. Daarmee moet men in het bijzonder rekening houden bij de ontwikkeling van educatieve programma's rond wereldburgerschap en kinderrechten, omdat relevante, leuke **pedagogische activiteiten ervoor zorgen dat kinderen deze rechten aanleren in een positieve context met volwassenen**.

Dit leerproces op jonge leeftijd is belangrijk. Want jonge kinderen die goed weten hoe ze hun eigen rechten uitoefenen, zijn goed geïnformeerde kinderen die ervoor kunnen zorgen dat de rechten van het Verdrag inzake de rechten van het kind niet alleen voor henzelf, maar ook voor andere kinderen worden toegepast. In deze kinderen kiemen de veranderingen van morgen.

BIBLIOGRAFIE

Alderson, P. (2008). *Young Children's Rights: Exploring Beliefs, Principles and Practice Second Edition*. Jessica Kingsley Publishers.

Assembly, U. G. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. United Nations, Treaty Series, 1577(3), 1-23.

Blaisdell, C., Arnott, L., Wall, K., & Robinson, C. (2019). *Look Who's Talking: Using creative, playful arts-based methods in research with young children*. Journal of Early Childhood Research, 17(1), 14-31. <https://doi.org/10.1177/1476718X18808816>

Boutros, A. (2018). *The Right to Rights: Education as the Problem and Solution to the Lack of Enforcement of International Human Rights Law*. International Journal of Progressive Education, 14(2), 161-175. <https://doi.org/10.29329/ijpe.2018.139.12>

Brante fors, L., & Quennerstedt, A. (2016). *Teaching and learning children's human rights: A research synthesis*. Cogent Education, 3(1), 1247610. <https://doi.org/10.1080/22331186X.2016.1247610>

Cherney, I. D., & Shing, Y. L. (2008). *Children's Nurturance and Self-Determination Rights: A Cross-Cultural Perspective*. Journal of Social Issues, 64(4), 835-856. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2008.00591.x>

Cherney, I. D. (2003). *The revised Children's Rights Interview*. Unpublished manuscript.

Clark, C. D. (2011). In *A Younger Voice: Doing Child-Centered Qualitative Research*. Oxford University Press, USA.

Coquet, F. (2020). *Morphosyntaxe – Les carnets cliniques d'Ortho* Edition. Ortho édition.

Covell, K., Howe, R., & McNeil, J. (2010). *Implementing children's human rights education in schools*. <https://doi.org/10.1177/1365480210378942>

Dominicy, M. (2011) [PDF File]. *Le droit à la participation des enfants*. Retrieved from <https://www.dei-belgique.be/index.php/component/jdownloads/send/16-participation-et-expression/107-module-pedagogique-no2011-05-le-droit-a-la-participation-des-enfants.html>

Dunhill, A. (2018). *Does teaching children about human rights, encourage them to practice, protect and promote the rights of others?* Education 3-13, 46(1), 16-26. <https://doi.org/10.1080/03004279.2016.1165717>

Grigorenko, E. L., Compton, D. L., Fuchs, L. S., Wagner, R. K., Willcutt, E. G., & Fletcher, J. M. (2020). *Understanding, educating, and supporting children with specific learning disabilities: 50 years of science and practice*. American Psychologist, 75, 37-51. <https://doi.org/10.1037/amp0000452>

Karaman-Kepenekci, Y. (2010). *An analysis on children's rights in stories recommended for children in Turkey*. Journal of Peace Education, 7, 65-83. [10.1080/17400200903370985](https://doi.org/10.1080/17400200903370985) [Taylor & Francis Online]

Melton, G. B. (1980). *Children's concepts of their rights*. Journal of Clinical Child Psychology, 9(3), 186-190. <https://doi.org/10.1080/15374418009532985>

Morsing, E., Lundgren, P., Hård, A.-L., Rakow, A., Hellström-Westas, L., Jacobson, L., Johnson, M., Nilsson, S., Smith, L. E. H., Sävman, K., & Hellström, A. (2022). *Neurodevelopmental disorders and somatic diagnoses in a national cohort of children born before 24 weeks of gestation*. Acta Paediatrica, 111(6), 1167-1175. <https://doi.org/10.1111/apa.16316>

Osler A and Starkey H (2006) *Education for democratic citizenship: A review of research, policy and practice 1995–2005*. Research Papers in Education 21(4): 433–66.

Osler A and Starkey H (2002) *Education for citizenship: Mainstreaming the fight against racism*. European Journal of Education 37(2): 143–59.

Peterson-Badali, M., & Ruck, M. D. (2008). *Studying Children's Perspectives on Self-Determination and Nurturance Rights: Issues and Challenges*. Journal of Social Issues, 64(4), 749–769. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2008.00587.x>

Peterson-Badali, M., Morine, S. L., Ruck, M. D., & Slonim, N. (2004). *Predictors of Maternal and Early Adolescent Attitudes Toward Children's Nurturance and Self-Determination Rights*. The Journal of Early Adolescence, 24(2), 159–179. <https://doi.org/10.1177/0272431603262667>

Ruck, M. D., Tenenbaum, H., & Willenberg, I. (2011). *South African Mixed-race Children's and Mothers' Judgments and Reasoning about Children's Nurturance and Self-determination Rights*. Social Development, 20(3), 517–535. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2011.00607.x>

Sebba, J., & Robinson, C. (2010). *Evaluation of UNICEF UK's Rights Respecting Schools Award*.

Tenenbaum, H. R., Ingoglia, S., Wiium, N., Iannello, N. M., Inguglia, C., Liga, F., Lo Coco, A., Lo Cricchio, M., Ozeto, N.-F. T., & Barrett, M. D. (2022). *Can we increase children's rights endorsement and knowledge?: A pilot study based on the reference framework of competences for democratic culture*. European Journal of Developmental Psychology, 0(0), 1–18. <https://doi.org/10.1080/17405629.2022.2095367>

United Nations Children's Fund. (2022). *Rights denied: The impact of discrimination on children*.

United Nations Children's Fund. (2021). *Discussion Paper - Child Rights Education with Children Aged 0–6 Years*.

United Nations Children's Fund. (2018). *Analytical Report – Baseline study on knowledge, attitudes, behaviour and practices related to children and women with disabilities in Tajikistan*.

Belgisch comité voor UNICEF

Stichting van openbaar nut

📍 Picardstraat 7 - bus 306

1000 Brussel

☎ +32 2 230 59 70

✉ edu@unicef.be

💻 www.unicef.be

f unicefinbelgium

🐦 unicefbelgie

📷 unicefbelgium

📺 unicefbelgium

📌 unicefBelgie

Wil je ons steunen?

IBAN: BE31 0000 0000 5555 — BIC: BPOTBEB1

Gedrukt op 100% gerecycleerd papier